

Državnog plana prostornog razvoja, kako bi se kroz prostorne planove niže razine osigurala cjelovitosti, jedinstvenosti i međupovezanost obalnog područja

Stručnu podlogu za prostorno uređenje i zaštitu obalnog područja temeljiti na nacionalnim sektorskim strategijama i regionalnim razvojnim strategijama, te planovima zaštite okoliša i prirode. Ovim se postiže usklađenje prostornog planiranja sa sektorskim razvojnim politikama, odnosno uspostavlja se veza prostornog i razvojnog planiranja u okviru IUOP, posebno u odnosu na razvoj turizma, nautičkog turizma, marikulture i drugih specifičnih obalnih djelatnosti s jedne strane, te zaštitne mora i obalnih ekosustava s druge strane.

U izradi Stručne podloge za prostorno uređenje i zaštitu obalnog područja potrebno kroz separatne studije posebno obraditi, posebne dijelove i obalnog područja, i to za:

- uži obalni rub (prostor ograničenja ZOP-a do 1000 m, odnosno geomorfološka granica);
- urbane aglomeracije (posebno pod zaštitom UNESCOA);
- priobalne i kanalske otoke;
- pučinske otoke;
- nenaseљene otoke;
- zaobalja od granice 1000 m, odnosno geomorfološke granice do granice obalnom područja;
- prostore u zahvatu močvare i ušća;
- nacionale parkove i parkove prirode u obalnom području.

Stručnu podlogu treba izraditi suvremenom metodologijom, primjenom multidisciplinarnog pristupa s najboljim praksama suvremenog prostornog planiranja obalnog područja.

14. POMORSKO DOBRO U ZAKONSKOM OKVIRU RH

Za primorsku i pomorsku zemlju kao što je Republika Hrvatska, pomorsko dobro je od velike prirodne i gospodarske važnosti. Svjesna tog značaja, Republika Hrvatska odredila je uvjete i načine na koje će se pomorsko dobro upotrebljavati i koristiti.

Zakone i propise ili, kako se najčešće nazivaju, regulatorne instrumente karakterizira određenost i uniformnost kriterija. Regulatorni instrumenti u sebi uključuju korištenje određenih dozvola koje se temelje ili na utvrđenim kriterijima ili na stvarnoj provedbi.⁸⁸

Treba još uvodno napomenuti da je pomorsko dobro jedna od najvećih vrijednosti Hrvatske za čije je korištenje i gospodarenje zainteresiran velik broj korisnika, a kako se na pomorskom dobru ne može stjecati pravo vlasništva ni druga stvarna prava po bilo kojoj osnovi, ali se pomorsko dobro može dati u koncesiju, postaje itekako bitno odrediti gdje su mu granice.

14.1 Definicija pomorskog dobra

Pomorsko dobro definirano je Zakonom o pomorskom dobru i morskim lukama. U članku 3. navedeno je "Pomorsko dobro je opće dobro od interesa za Republiku Hrvatsku, ima njezinu osobitu zaštitu."

Pomorsko dobro čine:

- unutarnje morske vode;
- teritorijalno more;
- dno i podzemlje unutarnjih morskih voda i teritorijalnog mora, te dio kopna koji je po svojoj prirodi namijenjen općoj upotrebni ili je proglašen takvom, te sve što je s tim dijelom kopna trajno spojeno na površini ili ispod nje.

Iz ovakve zakonske definicije proizlazi da postoje tri komponente pomorskog dobra: vodena, podmorska i kopnena. Vodena i podmorska komponenta ulaze u cijelosti u pomorsko dobro, a definirane su pravilima međunarodnog prava mora⁸⁹. Stoga, njihove granice u pravilu nisu sporne. Za razliku od vodene i podmorske komponente pomorskog dobra, određivanje granice kopnene komponente je dosta sporno pitanje, kako u pravnoj teoriji, tako i u praksi. Naime, naizgled se zakonska definicija čini jasnom koja kaže da se morska obala proteže od crte srednjih viših visokih voda mora i obuhvaća pojas kopna koji je ograničen crtom do koje dopiru najveći valovi za vrijeme nevremena, kao i onaj dio kopna koji prema svojoj prirodi ili namjeni služi korištenju mora za pomorski promet i morski ribolov, te za druge svrhe koje su u vezi s korištenjem mora, a koji je širok najmanje šest metara od crte koja je vodoravno udaljena od crte srednjih viših visokih voda.

Radi se naime o dva pojasa koja se u praksi vrlo teško mogu upotrijebiti u postupku utvrđivanja granice pomorskog dobra. Što se tiče prvog kriterija za određivanje morske obale⁹⁰, po njemu je nemoguće precizno odrediti dokle seže granica pomorskog dobra zbog multiparametarske zavisnosti dinamičkog procesa generiranja valova. Površinski valovi

⁸⁸ Kovačić, M., Komadina, P., 2011

⁸⁹ Medunarodno pravo mora (law of the sea, droit de la mer, Seeverkerrecht – das volkerrechtliche Seerecht) – dio medunarodnog prava koji sadrži norme o razgraničenju dijelova mora (otvoreno more, teritorijalno more, unutrašnje morske vode, epikontinentalni pojas, ekonomska/gospodarska zona, isključiva, vanjski pojas), njihovu korištenju i pravnom režimu koji vrijedi u pojedinim dijelovima (uz već spomenute o tjesnacima i morskim kanalima), kao i norme o pravima i dužnostima država u vezi s mogućim upotrebama mora. – Tako: IBLER, V: Rječnik medunarodnog javnog prava , Zagreb, 1987. godine, str. 170. Vidi još i DEGAN V.: Medunarodno pravo, Rijeka, 2000., str. 619.-641

⁹⁰ Misli se na pojas od crte srednjih niskih voda do crte do koje dopiru najveći valovi za vrijeme nevremena

uzrokovani vjetrom direktna su funkcija tri varijable: smjera i brzine vjetra, trajanja vjetra određenog smjera, duljine privjetrišta, a ovise i o batimetrijskim značajkama akvatorija. Definirati morsku obalu na taj način nije moguće. Na primjer, u području Splita, za vrijeme puhanja olujne bure, model površinskih valova generiran tim vjetrom ima vrlo male energije, pa prema tome i malu visinu valova. Dakle, «nevrijeme» za taj smjer vjetra u Splitu je deformirano vrlo malim privjetrištem i nema obilježja plavljenja obalnog pojasa. Obrnuto, u situacijama sa jakim vjetrom smjera SW (lebić), područje splitskog obalnog pojasa je, bez obzira na ograničenost trajanja vjetra ili duljine privjetrišta, vrlo ugroženo plavljenjem⁹¹.

Unutarnje morske vode Republike Hrvatske obuhvaćaju: luke i zaljeve na obali kopna i otoka, te dijelove mora između crte niske vode na obali kopna i ravne polazne crte za mjerjenje širine teritorijalnog mora. Teritorijalno more Republike Hrvatske je morski pojas širok 12 nautičkih milja računajući od polazne crte u smjeru gospodarskog pojasa.

Unutarnje morske vode i teritorijalno more Republike Hrvatske određeni su Pomorskim zakonikom. Morska obala, luke, nasipi, sprudovi, hridi, grebeni i plaže dio su kopna koji se smatra pomorskim dobrom. Pomorsko dobro također uključuje ušće rijeka koje se izljevaju u more, kanali spojeni s morem, živa i neživa prirodna bogatstva u moru i njegovu podzemlju.

U zakonodavstvu se morskom obalom smatra pojas kopna koji se proteže od crte srednjih viših visokih voda mora do crte do koje dopiru najveći valovi za vrijeme nevremena, te dio kopna širok najmanje šest metara od crte koja je vodoravno udaljena od crte srednjih viših visokih voda, a namijenjen je korištenju mora za pomorski promet i morski ribolov. Morska obala uključuje i dio kopna nastao nasipavanjem u dijelu koji služi iskorištavanju mora.

14.2 Strategija upravljanja pomorskim dobrrom

Ured za Strategiju razvitka Republike Hrvatske objavio je 2001. godine u okviru dokumenta Hrvatska u 21. stoljeću, sadržaj Strategije razvitka pomorstva koja je trebala biti upućena u saborsku proceduru. Između ostalog, Strategija je u svoj sadržaj uključila i institut pomorskog dobra. Međutim, Strategija nije upućena u saborsku proceduru te iako javno objavljena nema obvezujuću snagu. Samim time prostor morske obale i mora koji uključuje više od jedne trećine površine Republike Hrvatske ostao je bez definiranih ciljeva i prijedloga mjera koje su se trebale poduzeti, a u cilju održivog gospodarskog razvoja i zaštite pomorskog dobra.

Zakonodavna aktivnost pomorskog dobra nije išla u smjeru predloženih rješenja Strategije. Upravo suprotno, u tekstu Zakona o pomorskom dobru i morskim lukama iz 2003. godine predložena rješenja Strategije su ispuštena ili su jednostavno zanemarena. Nakon ravno deset godina uočava se da nije pokrenut ozbiljniji zaokret u politici prema pomorskom dobru niti je pokrenuta ozbiljnija zakonodavna aktivnost. U sadržajnom smislu tekst Strategije Hrvatska u 21. stoljeću o pomorskom dobru u velikom dijelu je aktualan i danas. Međutim, izgubilo se dragocjeno vrijeme koje je teško nadoknaditi. Ipak, potrebno je javnost upoznati s nekim sadržajima Strategije u očekivanju novih zakonskih rješenja.

⁹¹ Tako GRŽETIĆ, Z.-LEDER, N.: Granice pomorskog dobra i pomorski katastar, referat sa savjetovanja Pravnih problemi instituta pomorskog dobra u Republici Hrvatskoj s posebnim osvrtom na luke otvorene za javni promet, Split, 1998., str. 13. Vidi i kod BOLANČA, D.-LEDER, N.: Problem evidencije i obilježavanja pojasa pomorskog dobra, «Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu», Split, 1998., str. 38

14.2.1 Strateško promišljanje vezano uz integralno upravljanje pomorskim dobrom

Integralno upravljanje obalnim i morskim područjima je trajan i prilagodljiv proces upravljanja resursima s ciljem postizanja održiva razvitka u obalnim i morskim područjima. Strateška direktiva o morskoj strategiji jedan je od temeljnih pravnih izvora Europske unije o zaštiti i očuvanju morskog okoliša država članica, kao dragocjenoga nasljeđa koje treba štititi, očuvati i, tamo gdje je to moguće, obnoviti. Sastavni dio europskoga morskog okoliša su obalne vode (coastal waters)⁹² te njihovo morsko dno i podzemlje koje ova Direktiva pokriva. Uzimajući u obzir hidrološka, biogeografska i oceanografska obilježja te političke, gospodarske, društvene i druge specifičnosti država članica Unije, svaka će procijeniti ekološki status u svojem morskom okolišu, odrediti dobar ekološki status i razviti svoju strategiju mora (koja će ujedno biti i odraz strategije regije ili podregije).⁹³

Integralno upravljanje pomorskim dobrom u sklopu integralnog upravljanja obalnim i morskim područjima jača međusektorske aktivnosti te vodi računa o vrijednostima, tradiciji, potrebama i prioritetima prilikom određivanja ciljeva razvoja i upravljanja obalnim područjima. Od posebne važnosti je uloga mehanizma koordinacije sektora, sve u nastojanju kako bi se postigli cijelovitiji ciljevi.

U pristupu integralnom upravljanju pomorskim dobrom u sklopu upravljanja obalnim i morskim područjima, potrebno je posebno naglasiti nekoliko načela:

- obalno područje jedinstven je sustav resursa, koji zahtijeva posebne upravljačke i planerske pristupe,
- osnovni cilj upravljanja obalnim resursima je očuvanje resursa s ciljem dugoročnog korištenja,
- sve razine vlasti u okviru države moraju sudjelovati u upravljanju i planiranju obalnih područja.⁹⁴

De lege ferenda jedinice lokalne samouprave, općine, gradovi i županije, trebaju sudjelovati u upravljanju, održavanju i zaštiti pomorskog dobra s precizno utvrđenim pravima i obvezama. Lokalnim javnim lučicama i športskim lukama trebaju upravljati neposredno jedinice lokalne samouprave, što je uobičajena praksa u svijetu.

14.2.2 Osnovni strateški ciljevi

Osnovni strateški ciljevi upravljanja pomorskim dobrom u RH:

- RH treba osigurati institucionalne i zakonske okvire koji će omogućiti trajno održivo korištenje prirodnih resursa pomorskog dobra.
- RH treba osigurati institucionalne i zakonske okvire koji će trajno pružiti pomorskom dobru odgovarajuću zaštitu, očuvati biološke raznolikosti obalnih ekosustava, spriječiti zagadivanje, nezakonitu gradnju kao i nezakonito korištenje pomorskog dobra.

⁹² Prema Direktivi, toč 1., „obalne vode“ su pod suverenošću i jurisdikcijom država članica Europske unije obuhvaćaju vode Sredozemnog mora, Baltičkog mora, Crnog mora i sjeveroistočnog dijela Atlantskog oceana, uključujući i vode koje okružuju Azorske, Madeirske i Kanarske otoke.

⁹³ Bitan element ove strategije je uvodenje koncepta regionalizacije europskih mora. Od ukupno četiri ekoregije, Baltičko more, Sjeveroistočni dio Atlanskog oceana, Sredozemno more i Crno more, tri su regije europska morska područja. Regija Sredozemno more podijeljena je u četiri podregije: zapadno Sredozemno more, Jadransko more, Jonsko i središnje Sredozemno more i Egejskolevantsko more.

⁹⁴ Smjernice za integralno upravljanje obalnim i morskim područjima s posebnim osvrtom na mediteranski bazen, izradio je Centar za regionalne aktivnosti Programa prioritetsnih akcija (CRA/PPA) koji je dio UNEP-ova Mediteranskog akcijskog plana.

14.2.3 Definiranje kratkoročnih ciljeva (jedna do dvije godine)

Kratkoročni ciljevi upravljanja pomorskim dobrom u RH:

- RH treba pokrenuti proces integralnog modela upravljanja pomorskim dobrom u sklopu integralnog upravljanja obalnim i morskim područjima koji će na koordinirani način očuvati prirodne resurse pomorskog dobra te osigurati i omogućiti održivi gospodarski razvoj na pomorskom dobru uz osiguranje maksimalne dobiti.
- RH treba uspostaviti jasan i transparentan decentralizirani koncesijski sustav na pomorskom dobru, kao i model vrednovanja pomorskog dobra i određivanja koncesijske naknade, a s ciljem jačanja pravne sigurnosti koncesionara.
- RH mora uspostaviti učinkoviti upravni i inspekcijski nadzor u provođenju propisa o pomorskom dobru.

14.2.4 Definiranje srednjoročnih ciljeva (dvije do pet godina)

Srednjoročni ciljevi upravljanja pomorskim dobrom u RH:

1. RH treba uspostaviti cijeloviti model integralnog upravljanja pomorskim dobrom u sklopu integralnog upravljanja obalnim i morskim područjima, s ciljem očuvanja prirodnih resursa pomorskog dobra i omogućavanja održivog gospodarskog razvoja na pomorskom dobru.
2. RH treba odrediti granice pomorskog dobra na morskoj obali, obilježiti granice pomorskog dobra na zemljištu, provesti postupak izvlaštenja i evidentirati pomorsko dobro kao opće dobro u zemljišnim knjigama.

14.2.5 Definiranje dugoročnih ciljeva (pet do deset godina)

Dugoročni ciljevi upravljanja pomorskim dobrom u RH:

- RH treba osigurati zakonske, kadrovske i materijalne pretpostavke za osnivanje obalne straže.
- uspostaviti cijeloviti sustav monitoringa morske obale i morskog područja, s ciljem zaštite pomorskog dobra od svih oblika usurpacije i devastacije, kao i kontrole gospodarskog korištenja pomorskog dobra putem koncesija.
- osnivanje katastra pomorskog dobra s ciljem vodenja cijelovite evidencije gospodarskog korištenja morske obale, mora, morskog dna i morskog podmorja.

14.3 Stvarna prava na pomorskom dobru

Strategija detaljno analizira među ostalim i pitanje stvarnih prava na pomorskom dobru te ističe da čvrsta antivlasnička koncepcija ima svoje utemeljenje kad je u pitanju pomorsko dobro, odnosno zemljište koje ga čini, pod uvjetom da se širina granice pomorskog dobra ne tumači i određuje ekstenzivno. Kad su u pitanju objekti izgrađeni na pomorskom dobru, tu apsolutna antivlasnička koncepcija dovodi do velikog raskoraka između stvarnog stanja svakodnevnog života na pomorskom dobru i normativne regulative.

Također ističe da današnja cijelovita antivlasnička koncepcija Pomorskog zakonika na pomorskom dobru ne daje mogućnost stjecanje hipoteke i drugih stvarnih prava. Zato je potrebno de lege ferenda propisati mogućnost stjecanja prava vlasništva i drugih stvarnih prava nad objektima izgrađenim na pomorskom dobru, uz ograničenje takvih prava s rokom trajanja koncesije.⁹⁵

⁹⁵ Kundih, B., 2005.

14.4 Prijedlog mjera – zakonski okvir

U Strategiji su navedeni prijedlozi mjera i njihov zakonski okvir. Nažalost, zakonodavna aktivnost u velikom dijelu je išla u drugom smjeru. Većina prijedloga iznesenih u Strategiji je aktualna i danas, iako s vremenskim odmakom od 10 godina. Navodimo samo neke od prijedloga mjera koje je zakonodavac u velikom dijelu jednostavno zanemario:

- u sklopu integralnog upravljanja pomorskim dobrom propisati mehanizme upravljanja, koordinacije resora (ministarstva) kao i posebne mehanizme za otklanjanje eventualnih konflikata,
- decentralizirati koncesijski sustav u smjeru jačanja ovlasti županija, gradova i općina te odrediti načela prijenosa koncesija i vrednovanja pomorskog dobra, određivanje koncesijske naknade, kao i rješavanje koncesijskih sporova,
- propisati posebni postupak za koncesioniranje infrastrukture u općoj i posebnoj uporabi, propisati mogućnost stjecanja prava vlasništva i drugih stvarnih prava nad objektima izgrađenim na pomorskem dobru uz ograničenje takvih prava s rokom dok koncesija traje,
- propisati mogućnost stjecanja vlasništva mineralnih sirovina na pomorskem dobru, kao vlasništva Republike Hrvatske, sukladno Zakonu o rudarstvu,
- propisati postupak izvlaštenja na pomorskem dobru, sukladno Zakonu o izvlaštenju,
- propisati osnovna načela održavanja i zaštite pomorskog dobra, kao i ovlasti inspekcije za pomorsko dobro.

Upravljanje pomorskim dobrom kao i njegova primjerena zaštita, održavanje i gospodarsko korištenje, može se osigurati jedino cijelovitom primjenom odredbi o pomorskem dobru i lukama te primjenom posebnih propisa iz područja prostornog planiranja, urbanizma, graditeljstva, zaštite okoliša, rudarstva, turizma, morskog ribarstva, zaštite prirode i spomenika kulture te učinkovitim inspekcijskim i upravnim nadzorom.

Planiranju i upravljanju obalnim prostorom treba pristupati cijelovito, uz uvažavanje specifičnosti instituta pomorskog dobra kao općeg dobra. Pomorsko dobro kao stvar res communes omnium pripada svim ljudima te je od posebnog interesa za Republiku Hrvatsku.

Pravni institut pomorskog dobra (*sui generis*) suviše je složen da bi se njime moglo učinkovito upravljati putem partikularnih sektorskih politika. Integralno upravljanje pomorskim dobrom u sklopu integralnog upravljanja obalnim i morskim područjima nema alternative.

Pomorskim dobrom upravlja Republika Hrvatska neposredno ili putem jedinica regionalne ili lokalne samouprave. Pod upravljanjem pomorskim dobrom podrazumijeva se održavanje, unapredjenje, briga o zaštiti pomorskog dobra u općoj upotrebi te posebna upotreba ili gospodarsko korištenje pomorskog dobra na temelju koncesije ili koncesijskog odobrenja.

Upravljanje pomorskim dobrom može biti redovno i izvanredno. Za redovno upravljanje nadležne su jedinice lokalne samouprave (gradovi i općine). Redovno upravljanje odvija se sukladno godišnjem planu, a obuhvaća brigu o zaštiti i održavanju pomorskog dobra u općoj upotrebi. Izvanredno upravljanje obuhvaća sanaciju pomorskog dobra izvan luka nastalu uslijed izvanrednih događaja i izrada prijedloga granica pomorskog dobra i njezina provedba. Jedinice regionalne samouprave (županije) provode izvanredno upravljanje pomorskim dobrom.

Sukladno članku 12. Zakona o pomorskem dobru i morskim lukama sredstva za upravljanje pomorskim dobrom čine:

- sredstva od naknada za koncesije i koncesijska odobrenja;
- sredstva od naknada koju za upotrebu pomorskog dobra plaćaju vlasnici brodica i jahti upisanih u očeviđnik brodica, odnosno upisnik jahti;

- naknade od šteta nastalih onečišćenjem pomorskog dobra;
- sredstva koja se osiguravaju u proračunu županije i grada/općine za pomorsko dobro na njihovom području.

14.5 Granice pomorskog dobra

Određivanje granica pomorskog dobra i njihova provedba u zemljische knjige osnovni su preduvjet kvalitetnog i zakonom uređenog upravljanja pomorskim dobrom, odnosno postupaka koncesioniranja pomorskog dobra u smislu njegove valorizacije. Granicu pomorskog dobra utvrđuje Povjerenstvo za granice Ministarstva nadležnog za poslove pomorstva na prijedlog županijskog povjerenstva za granice. Ministar nadležan za pomorstvo, donosi odluku o osnivanju Povjerenstva kojeg čine predsjednik i dva člana. Obalom Republike Hrvatske upravlja sedam priobalnih županija, od kojih svaka od njih ima svoje povjerenstvo za izradu prijedloga granice pomorskog dobra. Sastav županijskih povjerenstava odlukom potvrđuje župan.

Po svojoj pravnoj prirodi pomorsko dobro je opće dobro. Opća dobra su stvari⁹⁶ koje ne mogu biti u stvarnopravnom režimu, ona su res extra commercium i na upotrebi svih. Svatko se može služiti pomorskim dobrom kao općim dobrom na jednak način i pod istim uvjetima za sve.

Dakle, pomorsko dobro čine more i pripadajući pojas uz more koji je od posebne važnosti za Republiku Hrvatsku. Kao osnovno, postavlja se pitanje dokle seže granica pomorskog dobra. U definiranju granice pomorskog dobra, možemo govoriti o vodenoj, podmorskoj i kopnenoj granici pomorskog dobra. Vodena i podmorska komponenta su definirane normama međunarodnog prava mora, a kao sporno u pravnoj teoriji i praksi dosada se nametnulo pitanje granica kopnenog dijela pomorskog dobra. Kroz dosadašnju zakonodavnu regulativu nisu uspostavljeni nedvojbeni i precizni kriteriji za određivanje granica pomorskog dobra.

Kao posljedica toga, ali i činjenice da svi dosadašnji propisi nisu sadržavali obvezu upisa pomorskog dobra u zemljische knjige, javljaju se brojni nezakoniti upisi na pojasu na kojem po zakonu nije moguće steći nikakva stvarna prava. Zbog nedostatka upisa oznake pomorskog dobra u zemljischen knjigama, sudovi su jednostavno dopuštali upise prava vlasništva, odnosno i drugog pravnog prometa na nekretninama koje su rex extra commercium. U pokušaju razrješenja zatečenih upisanih stvarnih prava, zakonodavac predviđa institute izvlaštenja i koncesije za valjane naslove i načine stjecanja, a da pritom ni primjerice ni taksativno ne navodi koji bi to bili valjani načini i naslovi stjecanja.

U prikazu skromne prakse zemljiskoknjžnih i parničnih sudova, razvidna je različitost u postupanju sudova, te nedostatak ujednačenih kriterija prilikom odlučivanja.⁹⁷

Postupak određivanja granice pomorskog dobra započinje snimkom obale iz koje je vidljiva namjena prostora. Ovisno o svrsi za koju se koristi promatrani dio obale predlaže se granica pomorskog dobra od šest ili više metara. Nakon određivanja linije zahvata provodi se

⁹⁶ Pod stvarima u gradanscopravnom smislu razumijevaju se materijalni dijelovi prirode, koji se mogu osjetilima primijetiti, koji su prostorno ograničeni i koji postoje u sadašnjosti, ili za njih postoje pretpostavke da će doista nastati u budućnosti. (...). Pored izložene definicije koju je izgradila pravna teorija gradanskog prava i koja se može primijeniti na sve njegove dijelove, postoji i zakonska definicija stvari prilagođena prirodi i potrebama stvarnog prava. Dana je u Zakonu o vlasništvu i drugim stvarnim pravima (dalje ZV, NN br.91/96, 68/98, 137/99, 22/00, 73/00, 114/01) u odredbi iz st.2. čl. 2. U smislu toga zakona - Stvari su tjelesni dijelovi prirode, različiti od ljudi, koji služe ljudima za upotrebu, Tako VEDRIŠ, M., KLARIĆ, P.: Gradansko pravo, Zagreb, 2000., str. 70.

⁹⁷ Vladušić, J., 2009.

parcelacijski elaborat kojim je potrebno popisati sve postojeće i eventualno odrediti novonastale čestice. Nakon usvajanja prijedloga granice, izrađeni elaborat proslijeđuje se na ovjeru državnoj geodetskoj upravi koja ga je dužna proslijediti Općinskim sudovima radi upisa u zemljišne knjige.

14.6 Valorizacija pomorskog dobra

U svrhu gospodarskog korištenja pomorskog dobra dodjeljuju se koncesije i koncesijska odobrenja.

14.6.1 Koncesije na pomorskom dobru

Koncesije na pomorskom dobru osnova su korištenja pomorskog dobra. Razlikuju se pojmovi koncesije za gospodarsko korištenje općeg ili drugog dobra, koncesije za javne radove te koncesije za javne usluge. Kako je definirano novim Zakonom o koncesijama (143/12) Ugovor o koncesiji za gospodarsko korištenje općeg ili drugog dobra jest ugovor čiji je predmet korištenje općeg ili drugog dobra za koje je zakonom određeno da je dobro od interesa za Republiku Hrvatsku, Ugovor o koncesiji za javne radove jest ugovor istovjetan ugovoru o javnim radovima, a razlikuje se samo u činjenici da se naknada za radove koji će se izvesti sastoji samo od prava na iskorištavanje tih radova ili od tog prava zajedno s plaćanjem od strane davatelja koncesije dok je Ugovor o koncesiji za javne usluge ugovor istovjetan ugovoru o javnim uslugama, a razlikuje se samo u činjenici da se naknada za pružene usluge sastoji samo od prava na iskorištavanje tih usluga ili od tog prava zajedno s plaćanjem od strane davatelja koncesije.

Od zakonom navedena 22 područja iz različitih djelatnosti u kojima se može dati koncesija nas u širem smislu ovdje zanima 5 područja i to koncesije:

1. za istraživanje i/ili eksploataciju mineralnih sirovina,
2. na pomorskem dobru,
3. za obavljanje linijskog i obalnog pomorskog i riječnog prijevoza,
4. za luke te
5. u području turizma.

U užem smislu tu nam je sigurno najzanimljivija koncesija na pomorskom dobru. Postupku davanja koncesija pristupa se nakon što se zadovolje preduvjeti za pokretanje postupaka koncesioniranja, a to su odredena i upisana granica pomorskog dobra te usklađenost s prostorno – planskom dokumentacijom. Koncesija je pravo kojim se dio pomorskog dobra djelomično ili potpuno isključuje iz opće upotrebe i daje na posebnu upotrebu ili gospodarsko korištenje pravnim ili fizičkim osobama registriranim za obavljanje djelatnosti.

14.6.1.1 Koncesije za gospodarsko korištenje pomorskog dobra

Koncesije za gospodarsko korištenje pomorskog dobra daju se na temelju provedenog javnog prikupljanja ponuda. Ovisno o značaju koncesije (državna, županijska ili lokalna) razlikujemo davatelja koncesije. U ulozi davatelja koncesije na pomorskem dobru mogu se pojaviti Sabor Republike Hrvatske, Županijska skupština ili Gradsко/Općinsko vijeće.

Nakon provjeravanja preduvjeta za pokretanje postupka koncesioniranja, davatelj koncesije uz pomoć stručnog povjerenstva za koncesiju, obavlja pripremne radnje i izrađuje dokumentaciju za nadmetanje. Stručno povjerenstvo za koncesiju imenuje davatelj koncesije prije pokretanja postupka koncesioniranja sukladno Zakonu o koncesijama. U stručno povjerenstvo za koncesiju imenuju se istaknuti stručnjaci iz područja prava, ekonomije, pomorstva, zaštite okoliša, graditeljstva i drugih odgovarajućih struka ovisno o predmetu koncesije. Broj članova stručnog povjerenstva mora biti neparan, no ne smije biti veći od sedam.

Zadaci stručnog povjerenstva za koncesiju su:

1. pomoći davatelju koncesije pri pripremi potrebnih analiza i/ili studija opravdanosti davanja koncesije, pri pripremi i izradi uvjeta i dokumentacije za nadmetanje, pravila i uvjeta za ocjenu ponuditelja i primljenih ponuda te kriterija za odabir ponude,
2. analiza projektnog prijedloga koncesije radi utvrđivanja radi li se o projektu javno-privatnog partnerstva, kako je određen propisima kojima se uređuje javno-privatno partnerstvo,
3. pregled i ocjena pristiglih ponuda,
4. utvrđivanje prijedloga odluke o odabiru najpovoljnijeg ponuditelja za davanje koncesije ili prijedloga odluke o poništenju postupka davanja koncesije i obrazloženje tih prijedloga,
5. obaveštavanje nadležnog državnog odvjetništva o namjeri davanja koncesije za gospodarsko korištenje općeg ili drugog dobra te
6. obavljanje ostalih poslova potrebnih za provedbu postupka davanja koncesije.

Dokumentacija za nadmetanje sadrži podatke o predmetu koncesije i svrhu gospodarskog korištenja, nacrt ugovora o koncesiji, uvjete i dokaze koje ponuditelj mora dostaviti u ponudi. Postupak koncesioniranja započinje objavom obavijesti o namjeri davanja koncesije u Narodnim novinama, a završava konačnošću Odluke o odabiru najpovoljnijeg ponuditelja ili konačnošću Odluke o poništenju postupka davanja koncesije.

Na objavljenu obavijest o namjeri davanja koncesije zainteresirani ponuditelji u roku od 30 dana dostavljaju svoje ponude. Ponuditelji ili njihovi opunomoćenici mogu prisustvovati javnom otvaranju ponuda. Na javnom otvaranju ponuda vodi se zapisnik koji se zajedno sa dostavljenim ponudama proslijedi stručnom povjerenstvu za koncesiju. Stručno povjerenstvo za koncesiju detaljno pregledava pravovremeno zaprimljene i potpune ponude, te na temelju kriterija iz članka 21. i 22. Uredbe o postupku davanja koncesije na pomorskom dobru davatelju koncesije predlaže najpovoljnijeg ponuditelja. Davatelj koncesije donosi odluku o odabiru najpovoljnijeg ponuditelja kojem će ponuditi potpisivanje ugovora o koncesiji. Ugovorom se određuju prava i obveze koncesionara, iznos godišnje naknade za koncesiju, rok na koji je koncesija dana i uvjete pod kojima se koncesija može oduzeti.

Koncesije se mogu dati na rok od minimalno 5 do maksimalno 99 godina. Koncesije državnog značaja koje obuhvaćaju gradnju građevina daju se na rok do 50 godina. Za koncesije s velikim ulaganjima čiji se ukupni gospodarski učinci ne mogu ostvariti u vremenskom razdoblju od 50 godina, koncesija se daje na 99 godina. Koncesije od županijskog značaja daju se na rok do 20 godina.

14.6.1.2 Koncesije za posebnu upotrebu pomorskog dobra

Posebna upotreba pomorskog dobra podrazumijeva gradnju na pomorskom dobru za potrebe vjerskih zajednica, potrebe kulture, socijalne skrbi, odgoja i obrazovanja, znanosti, sporta, zdravstva, humanitarnih djelatnosti i ostalih djelatnosti koje se ne obavljaju radi stjecanja dobiti, kao i građevina i objekata koji se koriste u službi prometne povezanosti, komunalnih, energetskih i komunikacijskih mreža. Koncesije za posebnu upotrebu daju se na temelju zaprimljenog pisanih zahtjeva. Uz zahtjev se prilaže i očitovanje nadležnog tijela za prostorno uređenje o značaju objekta za koji se traži posebna upotreba i očitovanje o uskladenosti s prostorno – planskom dokumentacijom. Naknada za koncesije za posebnu upotrebu pomorskog dobra određuje se u simboličnom iznosu osim kad se koncesija daje u svrhu vodovodne, kanalizacijske, energetske i telefonske infrastrukture.

14.6.2 Koncesijsko odobrenje

Koncesijsko odobrenje je akt na temelju kojeg se fizičkim i pravnim osobama daje na korištenje pomorsko dobro za obavljanje djelatnosti koje ne isključuju niti ograničuju opću upotrebu pomorskog dobra. Koncesijsko odobrenje za djelatnosti na unutrašnjim morskim vodama i teritorijalnom moru Republike Hrvatske i morskoj obali daje Vijeće za davanje koncesijskog odobrenja onog grada ili općine na području kojeg će se djelatnosti obavljati, odnosno na području jedinice lokalne samouprave na čijem su području sredstva za obavljanje djelatnosti upisana (npr. brodica, itd.).

Iako Uredba o postupku davanja koncesijskog odobrenja na pomorskom dobru omogućuje da se ono može dati na rok od 1 do 5 godina, u dosadašnjoj praksi ono se daje samo na jednu kalendarsku (nedjeljivu) godinu, za slučaj da se za istu lokaciju pojavi zainteresirani koncesionar. Nositelj koncesijskog odobrenja plaća godišnju naknadu određenu sukladno Uredbi o postupku davanja koncesijskog odobrenja na pomorskom dobru i Pravilniku o proglašenju turističkih općina i gradova i o razvrstaju naselja u turističke razrede.

ime i prezime/naziv podnositelja zahtjeva	
sjedište, adresa podnositelja zahtjeva	
grad/općina	
VIJEĆE ZA DAVANJE KONSECIJSKOG ODOBRENJA	
Z A H T J E V	
za davanje koncesijskog odobrenja za obavljanje djelatnosti na	
morskoj obali, unutrašnjim morskim vodama i teritorijalnom moru Republike Hrvatske	
1. NAZIV DJELATNOSTI	
2. MIKROLOKACIJA	
3. SREDSTVA (vzeta, tip, oznaka)	
4. ODOBRENJE TRAŽIMO NA VREMENSKO RAZDOBLJE OD	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 godina
<i>Zahtjevu prilažemo:</i>	
<ul style="list-style-type: none"> ◆ dokaz o registraciji djelatnosti za koju se traži davanje koncesijskog odobrenja (izvod iz sudskog registra trgovackog suda, obrnica, izvod iz registra udruga ili odobrenje nadležnog tijela za obavljanje djelatnosti prema posebnim propisima); ◆ dokaz o vlasništvu sredstava za obavljanje djelatnosti na pomorskom dobru / dokaz o pravnoj osnovi korištenja sredstva (u slučaju da podnositelj zahtjeva za koncesijsko odobrenje nije vlasnik isteg sredstva); ◆ dokaz o sposobnosti brodice/broda za plovidbu (samo u slučaju kada se odobrenje traži za obavljanje djelatnosti s brodicom/brodom). 	
<i>datum podnošenja zahtjeva</i>	<i>Potpis, pečat podnositelja zahtjeva</i>

Slika 23. Službeni obrazac zahtjeva za davanje koncesijskog odobrenja

Izvor: Uredba o postupku davanja koncesijskog odobrenja na pomorskom dobru

Koncesijsko odobrenje izdaje se za djelatnosti prijevoza putnika, tereta, iznajmljivanja plovila, čišćenja mora, iznajmljivanje sredstava (suncobrani, ležaljke, pedaline i ostalo), ugostiteljske montažne objekte do 12 m².⁹⁸

14.7 Primjer otok Cres

Pomorskim dobrom u prošlosti se upravljalo prostorno – planskom dokumentacijom koje je prvotno donosila Općina Cres – Lošinj, a od 1993. godine svaka jedinica lokalne samouprave za svoje područje. Otokom Cresom upravljaju Grad Cres i Grad Mali Lošinj. Linija administrativnog razgraničenja počinje na istočnoj obali otoka Cresa u uvali Koromačna, a završava na zapadnoj obali otoka Cresa u uvali Baneštovice.

Svaka od gore spomenutih jedinica lokalne samouprave danas donosi svoje prostorno – planske dokumente. Prostorno – planski dokumenti jedinica lokalne samouprave moraju se podudarati s županijskim Prostornim planom kako bi namjena prostora susjednih gradova i općina i djelatnosti koje se njome predviđaju bile uskladene, te ne bi došlo do međusobnih konfliktova proizašlih iz posljedica prostornog planiranja. Primjerice radi, na graničnom području jedne jedinice lokalne samouprave postoji prirodni rezervoar kojeg jedinica lokalne samouprave nastoji zaštititi od bilo kojeg oblika onečišćenja proizašlog iz gospodarskih djelatnosti, dok susjedna jedinica lokalne samouprave na svom graničnom području prostorno – planskom dokumentacijom predviđa brodograđevnu industriju. Slično i ako se u blizini turističkog kompleksa planira tvornica za preradu ribe.

Kako do navedenih situacija ne bi u stvarnosti dolazilo potrebno je upravljanje obalnim pojasom, odnosno pomorskim dobrom dovesti na višu razinu upravljanja koja zahvaća šire područje. Iz tog se razloga donose nacionalne i regionalne strategije razvoja pojedinih područja ili njihovih karakterističnih dijelova. Na pomorskom dobru dolazi do nesporazuma kad je pojedina vrsta djelatnosti pod ingerencijom više državnih uprava, primjerice na pomorsko dobro upliću se čak sedam ministarstava.

Pomoću navedenih primjera ponovno se želi naglasiti potreba za integralnim upravljanjem pomorskim dobrom, kako bi se nejasnoće i nesporazumi uspješno otklanjali ili kako do njih uopće ne bi ni dolazilo. Posebno je to od važnosti za granična područja jedinica lokalne samouprave ili kad jednim otokom koji čini geografsku cjelinu upravlja više jedinica lokalne samouprave, kao što je to primjer otoka Cresa.

Prema Zakonu o pomorskom dobru i morskim lukama, svaka jedinica lokalne samouprave u obvezi je izraditi godišnji plan upravljanja pomorskim dobrom. Potom se spomenuti godišnji plan upravljanja dostavlja nadležnom županijskom tijelu na potvrdu. Godišnji plan upravljanja pomorskim dobrom mora biti usuglašen s županijskim planom upravljanja pomorskim dobrom. Njime se na lokalnoj razini određuju mikrolokacije za koje će se pristupiti postupku davanja koncesije na pomorskom dobru, no namjena prostora i djelatnosti za koje će se dati koncesija i dalje proizlaze iz važeće prostorno – planske dokumentacije. Planom upravljanja pomorskim dobrom određuju se djelatnosti za koje će se izdavati koncesijska odobrenja i na kojim lokacijama.

Subjekti koji djeluju na pomorskom dobru otoka Cresa mogu se podijeliti sa stajališta:

- prometne povezanosti
- industrije
- ribarstva i marikulture
- turističke djelatnosti

⁹⁸ Uredba o postupku davanja koncesijskog odobrenja na pomorskom dobru (NN, 36/04, 63/08)

- ugostiteljstva
- sporta i rekreacije

Iako među navedenim kategorijama, u nekim slučajevima postoje labave veze ili se isti subjekti isprepliću u više kategorija, oni će se nastojati razvrstati i analizirati kroz naredni tekst.

U subjekte koji na otoku Cresu obavljaju pomorsko prometnu povezanost treba istaknuti Jadroliniju. Jadrolinija dvjema trajektnim linijama prema otoku Cresu obavlja svakodnevni cjelogodišnji prijevoz vozila i putnika. To je jedini način prijevoza tereta i naftnih derivata na otok. Isto poduzeće opslužuje otok i s jednom brzobrodskom linijom prema kopnu. Cijene prijevoza formiraju se u državnim institucijama. Određene pogodnosti poput jeftinijih karata za prijevoz omogućene su otočanima uz predloženje važećeg dokumenta kojim se potvrđuje prebivalište na otoku. Ne postoji mogućnost kupnje povratnih karata s popustom, kao ni mogućnost rezervacije za prijevoz na lokalnim linijama. Unatoč nekoliko nastojanja lokalnih vlasti da se otočanima omogući izravan ukrcaj na trajekt (ukrcaj bez čekanja u koloni), još uvijek takvom zahtjevu nije udovoljeno i domicilno stanovništvo još uvijek čeka na ukrcaj na trajekt kao i ostali koji na otok dolaze zbog razonode i odmora. Takvi zahtjevi odnosili su se posebice na ljetne mjesecce kad su gužve na trajektnim pristaništima višestruke, a otočani u tom periodu godine na kopno putuju isključivo iz potrebe, odnosno u velikom broju slučajeva kad je potrebno obaviti neki specijalistički pregled za koji na otoku nemaju mogućnosti.

Postojećom brzobrodskom linijom koja Cres povezuje s kopnom omogućen je odlazak u Rijeku u jutarnjim satima, a povratak popodne. Putovanje u suprotnom smjeru (dolazak na otok u jutarnjim satima, a povratak na kopno u popodnevnim) nije moguće. Takav plovibeni red nije u službi turizma jer ne omogućuje dolazak jednodnevnih gostiju ili izletničkih grupa. O nastojanjima da katamaran opslužuje još jednu liniju dnevno ili povremeno, posebice u ljetnim mjesecima, u budućnosti će se zasigurno raspravljati.

Nedostatak katamaranske linije Mali Lošinj - Ilovik - Susak - Unije - Cres - Rijeka jest njegova nepouzdanost koja proizlazi iz neizvjesnosti povremeno otežanih vremenskih uvjeta plovidbe ili mogućih kvarova brodskog motora, čija zamjena može doći tek sutradan.

Godinama je autobusni prijevoznik koji jedini svakodnevno održava javni linjski cestovni prijevoz, iz Cresa za Rijeku kretao oko 8 sati ujutro. Spomenuta autobusna linija bila je od velikog značaja za katamaranske korisnike kojima je u slučaju nedolaska katamarana na cresku rivu, to bila jedina alternativa za prijelaz na kopno. Po plovibenom redu, katamaranska linija iz Malog Lošinja kao prve stanice isplovjava u 6 sati ujutro. Putnici iz Cresa, u slučaju nedolaska katamarana u Cres, mogli su se uputiti na autobus i ostvariti svoje putovanje tog dana. Tijekom 2010. godine autobusni prijevoznik ukinuo je tu jutarnju liniju iz razloga što mu je zainteresiranost za nju naglo pala uvođenjem brzobrodskog pomorskog prometa. Služila je uglavnom kao alternativa i sigurnost katamaranskoj liniji. Ukinjanjem te cestovne linije, iznenada se smanjio i promet na brzobrodskoj liniji jer više ne postoji alternativa prijevoza na kopno u slučaju nedolaska katamarana. Otočani koji na kopnu imaju zakazan neki termin baš određenog dana (specijalistički pregled, obveze na fakultetu ili slično što je neodgodivo za naredne dane) radije na put kreću prvim autobusom u 6 sati iz Cresa, nego da u neizvjesnosti čekaju katamaran.

Županijske lučke uprave Cres i Mali Lošinj upravljajući lukama otvorenim za javni promet omogućuju odvijanje pomorskog prometa u njegovim polazišnim i krajnjim točkama, u putničkim lukama i trajektnim pristaništima. U ovom primjeru raspravlja se samo o županijskoj lučkoj upravi Cres, budući da se nijedna luka otvorena za javni promet na južnom dijelu otoka Cresa, kojima upravlja županijska lučka uprava Mali Lošinj trenutno ne koristi za linjski javni promet. Županijska lučka uprava Cres osigurava red u trajektnim pristaništima Porozina i Merag. Trajektne luke od značaja za županiju opremljene su horizontalnom i vertikalnom signalizacijom

koje upućuju na pravilan ukrcaj na trajekt. U ljetnim mjesecima red osiguravaju lučki redari. Prednost ukrcaja na trajekt imaju interventna vozila, autobusi koji obavljaju javni linjski prijevoz putnika i vozila koja obavljaju taksi prijevoz. No, u svakodnevnicima koriste ju i izletnički autobusi čak i inozemnih turističkih agencija.

14.8 Plaže

Plaže su najatraktivniji dio pomorskog dobra i ujedno dio pomorskog dobra kojeg koristi najveći broj korisnika. U većim turističkim središtima, broj korisnika nadmašuje plažne kapacitete. U takvim područjima prostornom dokumentacijom određuju se zone za izgradnju novih plaža. Ovisno o konfiguraciji terena i jačini morskih struja plažu je moguće izgraditi ili proširiti nasipavanjem. Dohranjivanje plaža pijeskom dio je redovnog upravljanja pomorskim dobrom. Godinama se plaže razvrstavaju sukladno Pravilniku o vrstama morskih plaža i uvjetima koje moraju zadovoljavati na uređene i prirodne plaže. U članku 3. Pravilnika definirane su kao:

- uređena plaža je s morem neposredno povezani uređeni kopneni prostor sa sanitarnim uređajima, tuševima i kabinama, ograden s morske strane, koji je pristupačan svima pod jednakim uvjetima;
- prirodna plaža je neuređeni i s morem neposredno povezani kopneni prostor koji je pristupačan svima.

Osoba koja gospodari plažom dužna je propisati i osiguravati provođenje reda na plaži, osigurati opremu za pružanje prve pomoći, ogradići plažu s morske strane, osigurati sredstva za spašavanje kupača. Gospodarski se plaže mogu koristiti na temelju dobivene koncesije ili danog koncesijskog odobrenja. Sanitarna kakvoća plaža redovito se ispituje sukladno nacionalnim zakonskim kriterijima.

14.9 Županijske lučke uprave

Županijske lučke uprave su neprofitne ustanove, pravne osobe upisane u registar ustanova pri Trgovačkom sudu u Rijeci. Njihove djelatnosti propisane su Zakonom:

1. briga o gradnji, održavanju, upravljanju, zaštiti i unapređenju pomorskog dobra koje predstavlja lučko područje,
2. gradnja i održavanje lučke podgradnje, koja se financira iz proračuna osnivača lučke uprave,
3. stručni nadzor nad gradnjom, održavanjem, upravljanjem i zaštitom lučkog područja (lučke podgradnje i nadgradnje),
4. osiguravanje trajnog i nesmetanog obavljanja lučkog prometa, tehničko-tehnološkog jedinstva i sigurnost plovidbe,
5. osiguravanje pružanja usluga od općeg interesa ili za koje ne postoji gospodarski interes drugih gospodarskih subjekata,
6. usklajivanje i nadzor rada ovlaštenika koncesije koji obavljaju gospodarsku djelatnost na lučkom području,
7. donošenje odluke o osnivanju i upravljanju slobodnom zonom na lučkom području sukladno propisima koji uređuju slobodne zone,
8. drugi poslovi utvrđeni zakonom.

Županijske lučke uprave ostvaruju svoje prihode kroz lučke pristojbe, naknade od koncesija za lučke djelatnosti uz pomoć sredstva iz proračuna osnivača i ostale prihode.

15. GIS POMORSKOG DOBRA KAO SUSTAV PODRŠKE INTEGRALNOM UPRAVLJANJU

Kolika je površina kopna određena kao pomorsko dobro? Na koliko je kilometara određena granica pomorskog dobra, a na kojim katastarskim česticama isto i upisano? Gdje su najveće pješčane plaže? Gdje je ribolov ograničen s obzirom na postavljene kaveze za uzgoj ribe? Na kojim lokacijama su prema prostorno – planskoj dokumentaciji predviđena sidrišta? Koliki je prihvatni kapacitet plaže? Koje se uredene, a koje prirodne plaže? Kuda su odredeni plovni kanali? Kakav je razmještaj vezova u luci? Gdje su posebne zone zaštite, prirodni rezervoari? Na ova i slična druga pitanja najbrži i najpotpuniji odgovor daje GIS pomorskog dobra.

Geografski informacijski sustav (GIS) je sustav za upravljanje prostornim podacima i osobinama pridruženih njima. U najužem smislu to je računalni sustav sposoban za integriranje, spremanje, uređivanje, analiziranje i prikazivanje geografskih informacija. U općenitijem smislu GIS je oruđe "pametne karte" koje dopušta korisnicima stvaranje interaktivnih upitnika (istraživanja koja stvara korisnik), analiziranje prostornih informacija i uređivanje podataka.

Tehnologija geografskog informacijskog sustava može se koristiti za znanstvena istraživanja, upravljanje resursima, imovinsko upravljanje, planiranje razvoja, kartografiju i planiranje puta. GIS bi na primjer mogao dopuštati planerima u slučaju opasnosti da lako izračunaju vrijeme potrebno za odgovor u slučaju prirodne katastrofe ili bi se pak mogao koristiti za pronalaženje močvara koje trebaju zaštitu od onečišćenja.

15.1 Povijest razvoja

U 18. stoljeću provele su se suvremene geodetske tehnike za topografsko kartiranje uz ranije verzije tematskog kartiranja, npr. za znanstvene podatke ili podatke popisa stanovništva.

Rano 20. stoljeće doživjelo je razvoj "fotografske litografije" u kojoj su karte bile odvojene u slojeve. Razvoj računalnog hardvera potaknutog istraživanjem nuklearnog oružja vodio je primjenama računalnog "kartiranja" opće namjene u ranim 1960-im.

Godine 1967. razvoj prvog pravog svjetskog operacijskog GIS-a u Ottawi, Ontario potaknulo je federalno Ministarstvo energije, rудarstva i resursa. Razvio ga je Roger Tomlinson, a nazvan je "Kanadskim GIS-om" (Canadian GIS; CGIS) i koristio se za spremanje, analiziranje i rukovanje podacima prikupljenima za Kanadski zemljinski inventar (Canadian Land Inventory; CLI) - inicijativa za određivanje sposobnosti zemlje u ruralnoj Kanadi kartiranjem informacija o tlu, poljoprivredi, rekreaciji, divljini, vodenim pticama, šumarstvu i upotrebi zemljista u mjerilu 1:250,000. Klasifikacijski faktor procjene također je dodan kako bi dopustio analizu.

CGIS je bio prvi svjetski "sustav" kao i poboljšanje nad primjenama "kartiranja" pošto je dopuštao mogućnosti preklapanja, mjerjenja, digitaliziranja/skeniranja, a podržavao je nacionalni koordinatni sustav koji se proširio kontinentom, kodirane linije poput "lukova" imale su pravu ugrađenu topologiju, te je spremao osobine i lokacijske informacije u odvojene datoteke.

Njegov osnivač, geograf Roger Tomlinson, postao je poznat kao "otac GIS-a". CGIS, koji je trajao do 1990-ih, izgradio je najveću digitalnu bazu podataka o zemljiskim resursima u Kanadi. Razvio se kao glavni baziran sustav u potpori federalnog i provincijskog planiranja i upravljanja resursima. Njegova snaga je bila u analizi kompleksnih podatkovnih skupova širom kontinenta. CGIS nikad nije bio dostupan u komercijalnom obliku. Njegov početni razvoj i uspjeh potaknuo je različite komercijalne primjene kartiranja koje su prodavali prodavači poput Intergrapha.

Razvoj mikroračunalnog hardvera proširili su prodavači poput ESRI-a, MapInfo-a i CARIS-a kako bi uspješno unijeli mnoga obilježja CGIS-a, povezujući pristup 1. generacije na odvajanje

prostornih i atributnih informacija s pristupom 2. generacije na organiziranje atributnih podataka u strukture baza podataka. Rast industrije tijekom 1980-ih i 1990-ih ubrzan je rastućom upotrebljom GIS-a na UNIX-ovim radnim stanicama te osobnim računalima. Do kraja 20. stoljeća brzi rast u različitim sustavima učvrstio se i standardizirao na relativno malo platformi pa su korisnici počeli izvoziti koncept gledanja GIS podataka preko Interneta, tražeći oblikovanje podataka i prijenosne standarde.

15.2 Uspostava GIS-a

Da bi se podaci koji se odnose na pomorsko dobro učinili trenutačno dostupnima javnim ustanovama i gospodarskim subjektima te bili na raspolaganju zajedničkim saznanjima i koristili se s ciljem poboljšanja zaštite okoliša i ekonomskog rasta, odnosno održivog razvijanja pomorskog dobra, potrebno je оформiti što je moguće potpuniji sustav. Dobro organizirani sustav trebao bi imati informacije o određenim granicama pomorskog dobra, upisanim česticama, turističkim, lučkim i industrijskim područjima, zaštićenim zonama, ronilačkim lokacijama, pomorsko – prometnim linijama, informacije o pojedinim subjektima i korisnicima na pomorskom dobru, karakteristikama terena, maritimnim uvjetima i ostale podatke.

Podaci se u sustavu ne koriste samo za pregledne statističke izvještaje, nego u sagledavanju prostornih veza koje postoje među različitim podacima, na način da se omogući njihov trenutačni uvid i pristup rezultatima istraživanja. Opisani sustav baze podataka moguće je posredstvom informatičkih programa koji pregledno prikazuju podatke i određuju njihove prostorne odnose na jednostavan i razumljiv način.

GIS ili TIS (Geographical Information System / Geo informacijski sustav ili Teritorijalni informacijski sustavi) su kompjuterizirani sustavi koji omogućuju prikupljanje, kontrolu, integraciju, rukovanje, analizu i prezentaciju podataka vezanih uz karakteristike čije su pozicije povezane s prostornim odnosom. GIS danas predstavlja najmoderniji i najnapredniji sustav za organizaciju spoznaja i najpotpuniji mogući način prikaza rezultata raznovrsnih podataka. Takvim sustavom omogućeno je olakšano pronalaženje potrebnih odgovora za razumijevanje pojava i potvrđivanje potrebe za integralnim upravljanjem pomorskim dobrom.

Korištenje tehnologije GIS-a (geographic information system):

- efikasna pohrana prostornih podataka
- postavljanje upita na bazu, izračun indikatora
- vizualiziranje različitih prostornih fenomena i trendova
- prostorne analize kao podrška odlučivanju
- kartografski alat
- kvalitetno prezentiranje

Kvalitetan GIS u službi održivog razvoja prihvatljiv je i na ostala područja na međunarodnoj razini. Djelatnosti na pomorskom dobru određene su prostornim uvjetima, odnosom plime i oseke, ekološkim i socijalnim parametrima, kao i administrativnim ograničenjima. GIS obalnog i morskog prostora izraduje se putem tematskih karti koje sadrže prostorno distribucijske parametre kojima su definirane karakteristike pojedinog područja. GIS omogućuje integralno prikazivanje karakteristika prostora kao što su obilježja okoliša, raspoloživosti prirodnih resursa, kao i podatke o ljudskim resursima koji djeluju u promatranom prostoru.

Vizualizacija, odnosno prikazivanje podataka postiže se tematskim kartama. Tematske karte predstavljaju prostorni raspored određenih karakteristika. Njima se mogu prikazivati prirodne karakteristike poput dubine i temperature mora, vrsta plaža, vrsta dna, betonske zajednice ili one

koje su stvorene (položeni kablovi na morskom dnu, postavljeni kavezi u svrhu marikulture, umjetni greben, izgradene luke i svjetionici, proglašene zone posebne zaštite).

GIS-om je omogućeno analiziranje i prikazivanje georeferenciranih podataka (podaci prikupljeni na poznatim lokacijama). GIS-om se prikupljeni podaci prikazuju u međusobno prostornom odnosu, na svima razumljiv način, prema prilagodljivim situacijama. Karakteristika ovakvih informacijskih sustava je uska veza između kartografskog prikaza i podataka koji se tim kartama prikazuju. Prikupljanjem i formiranjem baza podataka, prikupljeni podaci postaju javno dostupni. Javno dostupan podatak kontrolira se i po potrebi nadopunjuje od strane javnih službi i znanstvenih zajednica. Unosom novih podataka, ažuriraju se karte u elektronskom formatu.

GIS-om se mogu prikazivati i podaci koji su dobiveni putem satelitske remote – sensing tehnologije koja omogućuje evidentiranje pojava koje su teško percipirane sa zemlje. GIS pruža pomoć održivom gospodarenju resursa određenog područja prikupljanjem prostornih informacija i njihovim prikazivanjem u kronološkim serijama. Tematske karte osim prikazivanja pojedinog resursa u određenom trenutku, omogućuju i procjenu njihovog razvoja s vremenom. Prije prikazivanja u GIS-u podaci se pozicioniraju na teritorij, što se općenito naziva georeferencijacija. Jednom georeferencirani podaci, upotrebljavaju se za prikazivanje određenih karakteristika prostora.

Primjeri indikatora izvedenih iz GIS baze podataka:

- Indikatori stanja/promjena korištenja i namjene prostora
- Zauzetost obalnog ruba
- Osjetljivost i pogodnost prostora
- Indeks demografskih prilika
- ....

Takve analize koriste se za izradu tematske kartografije. Tematska kartografija je prikaz položaja teritorijalnih karakteristika definirane kao informacijski slojevi u georeferenciranom prostoru. Informacijski sloj ili layer je osnovna jedinica rukovanja podacima i definira položajne i tematske atribute za elemente karte danog područja. Informacijski sloj ili geografski sloj je zbir homogenih elemenata koji zajedno čine sustav jedne karte. Informacije se pohranjuju u digitalnoj formi u teritorijalnim bazama podataka ili geodata base. Podaci služe pri izradi modela razvoja i odluka vezanih uz gospodarenje okoliša.

Prikupljanje i organizacija podataka vezanih uz pomorsko dobro, omogućuju sagledavanje i predviđanje ekonomskog razvoja, evidenciju prirodnih resursa i podlogu za integralno upravljanje pomorskim dobrom.

Učinkovito integralno upravljanje pomorskim dobrom ostvarivo je jedino uz političku odluku koja je donesena na temelju opsežne količine podataka.

GIS ima velik značaj u integralnom upravljanju pomorskim dobrom jer:

- omogućuje upravljanje vrlo opsežnim bazama podataka te integracije i sinteze podataka dobivenih iz elaborata baziranih na kriterijima različitog stupnja teritorijalnog, prirodoslovnog i socio-ekonomskog značaja. To se posebice očituje u realizaciji uravnoteženijih i koordiniranih strategija gospodarenja pomorskim dobrom za više administrativnih jedinica;
- ohrabruje razvoj "standarda" za definiranje podataka na pomorskom dobru, njihovo sakupljanje i održavanje, što se očituje u većoj kompatibilnosti između podataka iz različitih izvora;

- omogućuje stvaranje zajedničkih baza podataka, olakšava kontrolu i ažuriranje zbira podataka i dopušta stvaranje setova zajedničkih podataka na raspolaganju različitim zavodima uključenim u vođenje pojedinih dijelova sustava. Stvaranje zajedničkih baza podataka eliminira duplicitanje podataka, sa potencijalnom redukcijom troškova upravljanja i poboljšanjem operativne učinkovitosti.

GIS također omogućava modeliranje, testiranje i kompariranje mogućih scenarija gospodarenja prije nego što se neka strategija predloži zajednici. Informacijskom tehnologijom omogućeno je razmatranje složenijih simulacija i njihovu primjenu na skupove podataka, omogućuje se sažimanje prostornih i vremenskih mjerila. Vezano uz određivanje ciljeva integralnog upravljanja potrebno je imati jasnu zamisao o prostoru gdje su raspoređeni resursi, o njihovoj količinskoj raspoloživosti.

Sama priprema GIS-a odvija se u dvije faze:

1. nabavka potrebne opreme za pripremu i prikaz kartografskih baza.
2. prikupljanje podataka i njihovo georeferenciranje u jedinstvenom koordinatnom sustavu.

Georeferenciranje karata se provodi preko čitanja kartografskog rastera (geografska širina i dužina) i korištenje sjecišta meridijana i paralela. Nautičke karte Hrvatskog hidrografskog instituta su skenirane i georeferencirane. Prikupljeni podaci mogu se klasificirati prema različitim tipologijama kao primjerice: karakteristike morskog dna; administrativne granice; zone zabrane ribolova; zaštićena morska područja; podrtine i potonuli brodovi; podvodni cjevovodi (kanalizacija, vodovod); prostori za marikulturu; zaostala ratna oprema; područja očuvanja prirodnih resursa; sidrišta i lučka područja; podaci o ribarskim zonama; zone arheoloških istraživanja; i ostali podaci raznih tipologija.

Objavom GIS podataka na Internetu, govorimo o web-mappingu, za razliku od GIS Desktopa. GIS u službi integralnog upravljanja pomorskim dobrrom zamišljen je kao sustav za preglednu bazu zbira podataka o okolišu. Mogućnost da se informacije kartografski prikažu u mjerilima omogućuje korištenje svih teritorijalnih podataka u okviru planiranja obalnih resursa. Sakupljanje podatka u jedinstveni georeferencirani sustav omogućava smanjenje fragmentarnosti informacija.

15.3 Upravljanje pomorskim dobrrom pomoći GIS-a

Uspostavom GIS-a za neko određeno područje interesa, određuju se njegove karakteristike i podaci koji će se prikupljati i ažurirati u bazi podataka. Prilikom izrade GIS-a pomorskog dobra iz baze svakako moraju biti vidljivi podaci o utvrđenim granicama pomorskog dobra i granice u postupku. Unutar zahvata koji je granicom pomorskog dobra proglašen takvim mora biti omogućen pregled katastarskih i gruntovnih čestica. Duž jadranske obale nisu za svaku katastarsku općinu izvršena novija mjerena te se u praksi događa da postoji različita numeracija katastarskih i gruntovnih čestica za istu česticu.

Upravo uspostavom GIS-a pomorskog dobra objedinjuju se podaci o područjima pomorskog dobra koja obuhvaćaju administrativnu i katastarsku podjelu županija, područja (linije) obale, područja (linije) zaštićenog obalnog pojasa, kopnenih granica, granica pomorskog dobra koje su uspostavljene, onih koje su u tijeku uspostave i područja na kojima još nije uspostavljena granica, podaci o katastarskim i zemljišnoknjižnim česticama koje ulaze u pomorsko dobro, izdane koncesije i koncesijska rješenja, podmorski lokaliteti, komunalnih, telekomunikacijskih i drugih vodova na pomorskom dobru i drugi podaci vezani uz pomorsko dobro.

Tako je primjerice na području Primorsko-goranske županije početkom 2007. godine započeto stvaranje jedinstvene, centralizirane baze podataka GIS-a granica pomorskog dobra koja sadržava sljedeće podatke:

- tekstualni dio granice pomorskog dobra – Uredba Vlade RH (koja se objavljuje u Narodnim novinama) ili Rješenje Ministarstva
- grafički dio granice pomorskog dobra u *.dwg formatu
- popis katastarskih čestica koje ulaze u pojas pomorskog dobra (nakon provedenog parcelacijskog elaborata o cijepanju katastarskih čestica)
- popis zemljšnoknjižnih čestica koje ulaze u pojas pomorskog dobra
- rasteri potrebni za podloge, a dodaju se i podaci o:
- novouvrđenim granicama pomorskog dobra
- granice pomorskog dobra koje su u postupku
- granice pomorskog dobra luka posebne namjene
- koncesije na pomorskem dobru.

GIS granica pomorskog dobra izrađena je u ESRI Personal Geodatabase platformi kompatibilnoj ostalim GIS bazama u Primorsko-goranskoj županiji.

Odredene granice pomorskog dobra i granice u postupku – stanje na dan 1. rujna 2008. (URL 2):

- Ukupna duljina obale u PGŽ iznosi 1065 km
- Do sada određeno granica pomorskog dobra 238,11 km ili 22,36 %
- U postupku odredivanja + Plan za 2008. godinu = 55,6 km ili 5,22 %
- Odredene granice + Granice u postupku = 293,7 km ili 27,58 %.⁹⁹

Radi preglednosti i uspoređivanja različitih podataka, GIS u svojoj bazi ima i usporednu tablicu iz koje je vidljivo koji broj katastarske čestice odgovara kojem broju gruntovne. Budući da provedba utvrđenih granica pomorskog dobra u zemljšne knjige općinskih sudova može potrajati i po nekoliko godina, potrebno je bazu GIS-a pomorskog dobra opremiti i podacima koji su trenutno važeći u katastarskim i zemljšnim knjigama, pri čemu se misli na kulturu i vlasništvo pojedine čestice. Različiti je pristup upravljanju obalnim prostorom ovisno o vlasništvu čestice. To se posebno odnosi na javno ili privatno vlasništvo prilikom izdavanja koncesijskih odobrenja na obali, a odluka o odobravanju zatraženog koncesijskog odobrenja ovisi upravo o tom podatku. GIS-om se prikazuju linije pomorske povezanosti, zaštićeni dijelovi obalnog i morskog krajolika, granice luka otvorenih za javni promet i zahvati luka posebne namjene.

Koncesije su detaljno obradene u geo informacijskom sustavu. Dostupni su podaci o površini kopna i mora u koncesiji. Postoji poveznica na objavu odluke o davanju koncesije iz koje se mogu saznati svi podaci o koncesiji, primjerice koliku godišnju naknadu plaća koncesionar, koje su gospodarske djelatnosti dozvoljene na koncesioniranoj površini, na koji je rok koncesija dana, koja su prava i obveze koncesionara te pod kojim uvjetima se koncesija može oduzeti. Preglednom bazom podataka koju omogućuje GIS olakšano je upravljanje pomorskim dobrom. Moguće je u kraćem vremenu donositi odluke koje se odnose na pomorsko dobro. Sistematsiranjem podataka iz različitih područja i njihovim objedinjavanje u zajedničkoj bazi podataka, primjenjuje se upravljanje pomorskim dobrom na integralnoj osnovi.

15.4 Budućnost GIS-a

Mnoge discipline mogu izvući korist iz GIS tehnika. Aktivno GIS tržište je rezultiralo nizim cijenama i neprestanim poboljšanjima hardverskih i softverskih komponenata GIS-a. Ti razvoji

⁹⁹ Jurinčić-Buljević, J., 2009.

će, jedan za drugim, rezultirati u mnogo široj upotrebi tehnologije u znanosti, upravi, trgovini i industriji s primjenama u nekretninama, javnom zdravstvu, kartiranju kriminala, nacionalnoj obrani, održivom razvoju, prirodnim resursima, prometu & logistici.

15.4.1 Globalne promjene i program klimatske povijesti

Karte su se tradicionalno koristile za istraživanje Zemlje i iskorištavanje njenih bogatstava. GIS tehnologija, kao proširenje kartografske znanosti, unaprijedila je učinkovitost i analitičku snagu tradicionalnog kartiranja. Danas, kada znanstvena zajednica prepoznaće posljedice ljudske aktivnosti na okolinu, GIS tehnologija postaje značajni alat u nastojanju razumijevanja procesa globalnih promjena. Različite karte i izvori satelitskih informacija mogu se spajati na načine koji simuliraju interakcije kompleksnih prirodnih sustava.

Kroz funkciju poznatu kao vizualizacija, GIS se može koristiti za izradu slika - ne samo karata, nego i crteža, animacija i ostalih kartografskih proizvoda. Te slike dopuštaju istraživačima da vide svoje predmete na načine koji doslovno nikad prije nisu viđeni. Slike su često jednakoruzne neznanstvenicima u prenošenju tehničkih koncepata proučavanih GIS-om.

15.4.2 Dodavanje vremenske dimenzije

Stanje Zemljine površine, atmosfere i litosfere može se proučavati pohranjivanjem satelitskih podataka u GIS. GIS tehnologija daje istraživačima mogućnost da proučavaju različitosti u Zemljinih procesima tijekom dana, mjeseci i godina. Primjer promjene vegetacijske vitalnosti tijekom razdoblja rasta može se animirati radi određivanja vremena kada je suša najraširenija u određenoj regiji. Rezultirajući crtež, poznat kao normalizirani vegetacijski indeks, predstavlja grubu mjeru zdravlja biljaka. Radeći s dvije varijable tijekom vremena, omogućilo bi istraživačima detektiranje regionalnih razlika u zastolu između smanjenja oborina i njihovog učinka na vegetaciju.

GIS tehnologija i dostupnost digitalnih podataka omogućuje takve analize u regionalnom i globalnom mjerilu. Satelitski senzorni izlaz korišten za stvaranje vegetacijskog crteža proizvodi napredni radiometar vrlo visoke razlučivosti (Advanced Very High Resolution Radiometer; AVHRR) ili NRVVR. Taj senzorni sustav detektira količine energije odražene od Zemljine površine preko različitih spektralnih valnih duljina za površinska područja od oko 1 kvadratnog kilometra. Satelitski senzor dvaput dnevno stvara slike određenog položaja na Zemlji. NRVVR je samo jedan od mnogih senzornih sustava korištenih za analizu Zemljine površine. Više senzora koji će slijediti, stvarat će sve veće količine podataka.

GIS i njemu sroдna tehnologija pomoći će uvelike u upravljanju i analizi tih velikih obujmova podataka, dopuštajući bolje razumijevanje terestričkih procesa i bolje upravljanje ljudskim aktivnostima za održavanje vitalnosti svjetske ekonomije i kvalitete okoline.

15.5 Uloga lokalne samouprave u implementaciji IUOP-a

Na primjeru projekta u malom obalnom gradiću kao što je Mošćenička Draga sprovedena su sva načela europske Strategije o integralnom upravljanju obalnim područjem. Lokalne zajednice svojim proaktivnim holističkim pristupom stvaraju jednu zdravu atmosferu i dobru podlogu održivom razvoju svoje mikroregije. Primjenom multifunkcionalnih valnih disipatora vidimo da smo samo sa jednom instalacijom dobili višestruke benefite za lokalno stanovništvo; obala je zaštićena, pojeftinila je gradnja u obalnom pojasu za 300%, osiguran je godišnji prihod od školjkarstva, imamo nove sigurne vezove, zaposlili smo nešto novih stručnjaka, dobivamo električnu energiju iz obnovljivih izvora i još na kraju cijeli sustav disipatora može biti recikliran za daljnju upotrebu.

Ovakav sustav zasigurno nije novost u svijetu ali je prvi takav primjer sproveden u djelu na našim područjima što ide u prilog tezi da nije uvijek potrebno izmišljati "toplu vodu" nego je dovoljno osvrnuti se oko sebe, vidjeti kako to radi uspješniji i inovativniji od nas i to sve onda primjeniti u svojoj lokalnoj sredini uz pomoć sredstava iz EU fondova. Za takvo nešto potreban nam je služb domaće administracije a veliku ulogu u svemu tome igraju (grado)načelnici obalnih općina i gradovima na čelu sa sedam župana sedam obalnih županija koliko ih Republika Hrvatska trenutno broji (barem dok ne sazrije vrijeme za teritorijalni preustroj po načelu regija a ne županija, nešto što bi trebali preuzeti iz sustava Europske unije).

LITERATURA

OSNOVNI

16. PLANSKI RAZVOJ OBALNIH I PRIOBALNIH REGIJA

Prostorno planiranje je optimalan raspored ljudi, dobara i djelatnosti na određenom području radi njegove optimalne upotrebe. Prostorno planiranje se razvilo iz urbanizma kada su urbanisti uvidjeli da nije moguće raditi generalni urbanistički plan bilo kojeg većeg grada dok se detaljno ne promotre problemi šire okolice tog istog grada. Potreba planiranog uređivanja cjelokupnog prostora izazvana je njegovim intenzivnim korištenjem i shvaćanjem te činjenice.

Prostorno planiranje obuhvaća metode koje javni sektor koristi kako bi utjecao na distribuciju ljudi i aktivnosti u određenom prostoru u različitim razmjerima. Prostorno planiranje obuhvaća sve razine planiranja uporabe zemljišta, uključujući i urbanističko, regionalno i okolinsko planiranje te nacionalne prostorne planove, a u europskoj uniji obuhvaća i međunarodnu razinu. Planiranje igra ključnu ulogu u integriranom upravljanju obalnim područjem. Nažalost, mnogi od zakona o prostornom planiranju i postupcima ne udovoljavaju zahtjevima modernog integriranog upravljanja obalnim područjem. Prostorni planovi u skladu s kriterijima IUOP treba definirati u skladu sa ekološkim i funkcionalnim, umjesto administrativnim granicama. IUOP strategije nisu ograničene na kopnena područja obale. U offshore područjima sukobi zahtjeva korištenja počinju biti sve brojniji i složeniji - prijevoz, vjetroelektrane, turizam, zaštita prirode i sprečavanje zagadenja samo su dio pogodenih sektora. Trenutna praksa upravljanja i planiranja nije u stanju nositi se sa sve većom složenosti problema u obalnim područjima.

Već više od 30 godina na polju urbanističkog i prostornog planiranja primjenjuju s metodologije i tehnike planiranja u sukladnosti sa okolišem. Upravo primjenom takvih metodologija ekološke procjene projekata, pojam "okoliš" postaje sasvim jasan, shvaćen je kao "kontejner" koji sadrži sve komponente zemljopisnog prostora kao što su kvaliteta zraka, vode, tla te tipologiju urbanističkih, društvenih, ekonomskih i kulturoloških struktura. Stoga je uveden pojam "održivi razvoj" koji predstavlja neizbjeglan uvjet za postizanje visoke kvalitete života.

Potreba da se odrede primjenjivi instrumenti za trajan i održivi razvoj navela je UNESCO da napravi niz istraživačkih projekata koji će temeljiti na proučavanju različitih slučajeva u geografskim zonama od iznimnog značenja (priobalje i otoci), pomoću kojih će se procijeniti kolika je održivost razvojnih planova za ta područja. Ti planovi u praksi moraju sadržavati dva osnovna uvjeta: kompatibilnost okoliša i trajnost. Često su trajna ljudska djelovanja kompatibilna s okolišem i na taj način potvrđuju da su ova dva fenomena međusobno usko povezana. Različite inicijative koje su povezane s razvojem mogu se podijeliti u dvije skupine, na one koje vode ubrzanim povećanju bogatstva i na one koje sporije povećavaju bogatstvo.

IMSP pruža sredstvo za vizualizaciju budućih trendova i zahtjeva i pruža okvir za pravilno odgovaranje na njih. U skladu sa zahtjevima EU-a koji su navedeni u Plavoj knjizi, to može osigurati bolji pristup tržištima, primjerice pružanjem prometnih veza, povezivanje zemlja, ili podupiranje razvoja luka kao ključ za buduću konkurentnost. Uspostava klastera pomorske industrije na kopnu i na obali je još jedan primjer za to. U skladu sa svojom prirodnom koja je okrenuta budućnosti, IMPP je sredstvo za osiguranje nastavka prostorne dostupnosti obalnih i morskih područja za buduće namjene. IMPP se također može koristiti za aktivno promicanje nerazvijenih područja i osiguravanje ravnopravnijeg pristupa resursima mora i povlastica koje proizlaze iz njihove uporabe. IMPP također se može koristiti kako bi se olakšala urbana regeneracija, kao što su bivša lučka područja.

IMPP nije obvezujući u smislu prostorne razine na kojoj se koristi. IMPP se može koristiti u regionalnoj, nacionalnoj ili međunarodnoj razini, što uvelike ovisi o lokalnim uvjetima područja primjene. Tu je i mogućnost stvaranja ugnežđenog pristupa, uz različite planove

stvorene za različita morska područja. Prednost tog pristupa je ta, da se osigurava veća usklađenost ukupnog planiranja.

16.1 Razlozi uvođenja pomorskog prostornog planiranja

Obale su odavno glavna područja za iskorištanje bogatih resursa. Već stoljećima se morska područja i njihovi resursi koriste u različite svrhe. Stoga je razvijen koncept održivog upravljanja resursima kako bi odgovorio na rastući pritisak na priobalnim i morskim resursima, s posebnom pozornošću na održivost i pametnom korištenju ekosustava.

Dok su ovi pristupi donijeli neki uspjeh u smislu očuvanja i integriranog upravljanja, počeo se raditi novi trend. Kako se sve više i više koriste morski resursi, obalni prostor i sam postaje vrijedan resurs. Time obalni prostor više nije neograničen i dolazi do potrebe za strukturiranim pristupom korištenja prostora. "Integrirano Pomorsko Prostorno Planiranje" (u dalnjem tekstu IPPP) služi u tu svrhu, tj. organizira prostor na području obale (pod obalom se smatra i kopno i uži obalni pojas). Da bi se bolje razumjeli njihove prednosti ali i konkretnе značajke IPPP, korisno je pogledati uzroke za treutačno povećanje prostornih potreba. Zašto prostor odjednom postaje sve manji, a pritisak na obalni i morski prostor i dalje raste?

Razlog sve većeg prostornog pritiska je taj, da dugogodišnje korištenje obale postaje sve intenzivnije. Pritisak na morski prostor raste i zbog novih oblika i novih vrsta uporabe. Neki od tih oblika izazvali su postojeće koncepte korištenja obalnih resursa, a posebno korištenje morskog prostora. Marikultura i morski rezervati prirode su primjeri uporabe koji su statični, ali i veliki. Nakon uspostave, statička korištenja je nemoguće ili vrlo teško premjestiti na novu lokaciju, posebice zbog toga što ovise o ključnim resursima ili zbog prevelikih troškova ulaganja u infrastrukturu (npr. naftne platforme). Takav način korištenja zahtijeva trajnost i potrebu za velikim dijelom obalnog prostora. Zbog toga je potrebna neka vrsta osiguranja da mogu biti u mogućnosti da zauzmu te prostore bez prekida za duža vremenska razdoblja. Promjena okoliša predstavlja još jedan razlog prostornog pritiska na obalama. Promjena klime je osobita briga. Porast razine mora, na primjer, može dovesti do pojačanog smanjenja slobodnih obalnih područja. U takvom slučaju bi postalo nužno relokirati postojeće namjene, čime bi se stvorio dodatni pritisak na obalno zemljište ili područja u unutrašnjosti.

Iako IPPP samo po sebi nije sredstvo očuvanja prirode, ima velike koristi za potporu ekološke cjelovitosti obalnih i morskih sustava. To je primjerice smanjenje loših utjecaja na okoliš pomoću boljeg planiranja prostora. To se može odnositi i na utjecaje, koji neće odmah biti vidljivi. Na primjer, područje dodijeljeno offshore vjetroelektranama može napraviti dobar osjećaj u pogledu prostornog planiranja u moru, ali to više ne čini mudru odluku planiranja ukoliko vjetroelektrane utječu na migracijska ponašanja zaštićenih vrsta ptica.

U svrhu razumjevanja postojećih pritisaka i onih u razvoju, potrebno je proučiti sve pokretačke snage koje oblikuju nove i buduće načine korištenja obalnih područja. Trendovi - kao vidljivi utjecaji - oblikovani su od dvije vrste pokretačkih snaga: vanjske pokretačke snage i unutranje pokretačke snage.

Važno je naglasiti da ni pokretačke snage ni utjecaji na obalno područje nisu u potpunosti predvidljivi. Kao na primjer, značajno mjesto u pokretačkoj snazi imaju klimatske promjene, ali pomoću njih ne možemo biti sigurni u točnije utjecaje koje imaju u povećanja razine mora, olujama i temperaturama vode. Stvar je u tome da svaka promjena donosi i svoje karakteristične rizike, kao i mogućnosti. Pokretačka snage zahtijevaju pažljivo promatranje i tumačenje kako bi se što bolje i što prije uočili budući trendovi, mogućnosti i ograničenja. Svi pritisci zahtijevaju strukturiran odgovor. Jedna uloga obalnog i pomorskog planera će biti pružanje upravo to kroz pažljivu procjenu utjecaja i sugerirajući uravnotežen odgovor istome.

16.2 Pravni i politički okvir za planski razvoj obalnog i priobalnog područja

Vrlo je važno odrediti politički okvir za IPPP, iz razloga što se time osigurava integriranost zahtjeva i ciljeva, a ponajviše ciljeva međunarodne politike i lokalno planiranih ciljeva. IPPP treba reflektirati činjenicu da se različiti problemi najbolje rješavaju na različitim razinama i da se IPPP ne može provesti samo kroz jednu razinu. Taloder, bitan je i kontinuitet, stoga različite upravne razine moraju raditi zajedno kako bi se osigurao kordinirani sveukupni pristup.

Treba biti jasno što svaka razina IPPP-a može i ne može učiniti. Primjerice, međunarodna razina je najbolje opremljena za dogovaranje zajedničkih pravila i propisa, ali ona nemože razvijati lokalne planove. Lokalni problemi se najbolje rješavaju na lokalnoj razini uprave, pa se u skladu s tim treba dodjeliti i odgovornost. Regionalna razina igra ključnu ulogu u tome što često povezuje međusektorske agencije da preuzmu vodstvo u implementaciji.

Iako su planeri uvijek prisiljeni raditi u okviru postojećeg upravnog sustava, vrlo je korisno dodjeljivanje odgovornosti za planiranje na manje upravne razine. U Njemačkoj, zemlji s velikom obalom, savezne pokrajine drže ovlasti planiranja za zemlju i zonu od 12 morskih milja. U manjim zemljama, prikladnije je dodjeliti tu odgovornost lokalnim općinama ili područjima. Razlog zbog kojeg se treba prilagoditi odgovornosti za IPPP su problemi koji mogu nastati krivim upravljačkim tijelom. U većini zemalja, nove formalne institucije neće biti potrebne za provedbu IMSP-a. Međutim, u velikim zemljama s velikim obalama i složenim situacijama to vrlo moguće. Primjerice, Velika Britanija uspostavlja novu pomorsku agenciju, koja će okupiti različita ministarstva, industriju i druge sudionike u pokušaju povezivanja širokog spektra odgovornosti i zadataka IPPP-a i IUOP-a. Bez obzira na institucionalni kontekst, radeći zajedno i pomičući administrativne granice i sektore je bitno ukoliko će biti postignut koordinirani IMSP okvir. Naglasak je na tome da se treba ojačati koordinacija zemlja-more. Koordinacijski mehanizmi ili agencije trebaju biti uspostavljene, a mogu biti smještene uz postojeće institucije ili kao zasebna cjelina.

16.2.1 Regulatorni okvir za IPPP u Europskoj uniji

U zemljama EU postoji očita degradacija resursa u priobalnom području, bilo u ekološkom, bilo u smislu ekonomije. Od 1996., na razini Europske komisije, započele su aktivnosti sa ciljem identifikacije problema, kako bi se uspostavile odgovarajuće mjere za zaštitu i održivu eksploraciju priobalnih resursa. U periodu od 1996. do 1999. Demonstracijski program IUOP-a implementiran je unutar zemalja članica EU, čiji cilj je bio pogled na tehnički aspekt održivog upravljanja priobalnim područjem, omogućavajući dionicima iz područja planiranja komunikaciju na višoj razini. Rezultat ovog Demonstracijskog programa bio je konsenzus o mjerama IUOP-a u Europi, te su mjeru zapisane u EC ICZM preporukama objavljenima u 2002. Ove mjeru nisu bile uključene u provedbu kao zakonska obveza, već su predstavljale preporuku za strategiju razvoja priobalnog područja zemalja članica EU.

Kako bi se pomoglo provedbu preporuka u zemljama članicama, EU Stručna skupina je formirana i održano je niz foruma i sastanaka sa periodičnim izvještavajućim uzorcima. U 2006 izvješće Evaluacija IUOP-a u Europi bilo je objavljeno, a koji identificirao je izazove i prioritetna pitanja u integriranom obalnom upravljanju područjima u zemljama članicama EU-a. Najvažniji zaključak ovog izvješća je da je samo sedam zemalja članica usvojilo nacionalnu strategiju IUOP-a u skladu s Preporukom 2002. Šest država je donijelo dokumente prostornog uređenja uključujući i upravljanje obalom, dok se nacionalna strategija još uvijek sazvija u jedanaest zemalja. 2005 EU Strategija za more jedna je od sedam tematskih strategija predložena od strane Komisije za rješavanje različitih područja zaštite okoliša, a postale su sastavni dio novog pristupa kreiranja politike zaštite okoliša. Na temelju dubokog preispitivanja postojeće politike, znanstvene i ekonomski analize, kao i opsežnog procesa savjetovanja cilj je zaštititi morske

ekosustave, postupno smanjenje zagadenja mora i obale te osigurati održivo korištenje morskih usluga i proizvode primjenom načela dobrog upravljanja. Obalna strategija se vidi kao stup okoliša u širem kontekstu nove EU pomorske politike.

Posljednji vid razvoja u polju ICZM-a je Zelena knjiga (Green Book on Future Maritime Policy of the Union), koja je objavljena u lipnju 2006. Kao dio Lisabonskog dnevnog reda ova knjiga ima namjeru potaknuti prirast ekonomski i socijalne koristi kroz pomorske aktivnosti. U isto vrijeme ovaj politički zapis naglašava važnost integriranog pristupa upravljanju priobalnim područjem. U diskusiji je naglašena nezaobilaznost uvođenja standardizacije u prostornom planiranju. Rasprave na ovome dokumentu trajale su godinu dana, sve do lipnja 2007., a u idućem koraku, na bazi procijenjenih koristi, napisan je drugi dio, tzv. Plava knjiga. Akcijski Plan objavljen uz Plavu knjigu, ocrtava kako će Komisija nastaviti razvijati svoje pomorske politike na integrirani način, slušati dioničare i održavati transparentnost. 2008. godine Komisija izdaje cestovnu mapu koja utvrđuje korake za stvaranje sustava za razmjenu najboljih praksi među vlastima u pomorskom prostornom planiranju, koja je inaugurirana u 2009. Osim toga, države članice se potiču da stvaraju vlastite nacionalne pomorske strategije, pomoću smjernica koje su izdane u 2009.

17. POSTUPAK UVODENJA POMORSKOG PROSTORNOG PLANIRANJA

Prije početka bilo kojeg procesa planiranja, treba uzeti u obzir je li IPPP stvarno potreban. U morskom području bez ikakvih konfliktnih korištenja možda neće biti potrebno je izraditi prostorni plan. Procjena prostornih trendova je koristan alat koji omogućava lakšu procjenu da li je IPPP potrebno na nekom području ili nije. IPPP je participativni proces. Treba se uključiti širu javnost pri donošenju odluke o IPPP što je prije moguće, ukoliko se želi da prostorni plan bude prihvaćen i da se uspješno implementira. IPPP je dugotrajan i naporan rad, pa stoga nema smisla formiranje plana ukoliko ga se ne prati i ukoliko se nema podrške šire javnosti.

Proces pomorskog prostornog planiranja sastoji se od sljedećih koraka:

1. procijeniti sadržaj te uspostaviti opći okvir unutar kojeg će se IPPP održati.
2. izrada vizije - skup ciljeva za područje koje se razmatra
3. detaljnija razrada projekta
4. analiziranje specifičnih prostornih konfliktata
5. razvijanje rješenja
6. prenijeti predočena rješenja u prostorni plan
7. omogućavanje provođenja plana
8. procjena rezultata prostornog plana

Vidljivo je da je proces planiranja mnogo više nego sama izrada plana. Ono što je ovdje opisano je ciklički pristup koji sadrži i političke i tehničke elemente i gdje sudjelovanje i prihvaćanje igraju presudnu ulogu. Iako ne postoji logičan slijed u prikazanim koracima, IPPP nije nužno linearan proces. Neke faze će možda trebati obaviti izvan slijeda ili više puta, a različite faze IPPP mogu se odvijati i paralelno. Ne treba se očekivati ugladen i uredan proces, znajući da treba vremena da se jedan pomorski prostorni plan uspješno dovrši.

Važno je znati da se stvarni proces planiranja ne može uzeti kao samostalan proces. On je ogarničen nizom vanjskih čimbenika. To su političko i pravno okruženje, međunarodni politički okviri, ali i praktična razmatranja kao što je dostupnost podataka. Podaci igraju važnu ulogu u različitim fazama procesa, uz jasniju vezu između vodeće vizije, planiranja i prikupljanja podataka. Na početku procesa se treba razmatrati prostorna dimenzija projekta, vremenski okvir i raspored projekta. To je važno kako bi se projekt uspješno implementirao prostorni plan za određeno područje.

17.1 Metodologija i postupci pomorskog prostornog planiranja

Metodologija planiranja određeno je teoretsko gledište o metodama i modelima planiranja i zbog toga važan dio opće teorije planiranja. Metode se odnose na planske metode koje se koriste pri procesu planiranja. Metode planiranja i metodologija značajne su znanstvene discipline jer se pomoću njih definira i određuje planiranje kao djelatnost, određuje se svrhovitost planova, izrađuju se planovi i primjenjuje se plaliranje i sam plan u neku konkretnu stvarnost.

Pomoću metodologije planiranja ustrojava se kompletni postupak izrade, praćenja i ostvarivanja plana, a metode planiranja se dijele u dvije skupine:

- metode izrade i ostvarivanje plana
- metode ekonomske analize i projiciranja

Prva skupina metoda se odnosi na postupke koji se provode u određenoj fazi planiranja i pri ostvarivanju plana, dok se druga skupina odnosi na različite vrste načina analize i projiciranja ekonomskih pojava planiranja, te na modele koji se koriste kao sredstvo za pomoć pri analizi i projiciranju. One nakomplikirane metode u okviru planiranja su skupine metoda izrade i ostvarivanje planova. To su područja koja imaju jako velike razlike u sustavima, a uz to metode koje se primjenjuju utječu na stanje kadrova u planiranju, informatički sustav, razinu razvijenosti

odredene sredine te sve karakteristike koje čine razliku između pojedinih društava, regija i manjih sredina.

U skupini metoda za izradu i ostvarivanje plana posebno je važno područje sa stavovima o organizaciji planiranja. Organizacija uvijek počiva na nekoj strukturi dionika u planiranju, bila ona složena ili jednostavna. Sama izrada plana se može smatrati metodom, pošto obuhvaća nizove postupaka i analitičkih tehniki koje se primjenjuju pri izradi plana. Tri su glavna čimbenika pri izradi plana: spoznaja o stanju i mogućnostima za budućnost, ciljevi i pretpostavke razvojnih procesa, te oblikovanje projekcija razvoja. Također, za željeno ostvarenje plana posebno su važni:

- revizija plana.
- monitoring

Revizija plana je neovisna aktivnost koja procjenjuje sustave unutarnjih kontrola, daje neovisno i objektivno stručno mišljenje i savjete za unapređenje poslovanja; pomaže u ostvarenju ciljeva planiranja primjenom sustavnog i disciplinarnog pristupa vrednovanju i poboljšanju djelotvornosti procesa upravljanja rizicima, kontrola i gospodarenja.

Monitoring je redovito promatranje i bilježenje aktivnosti koje se odvijaju u okviru plana, tj. proces rutinskog prikupljanja informacija o svim aspektima plana. Vršiti monitoring znači nadzirati kako napreduju planske aktivnosti. Monitoring također podrazumjeva pružanje povratnih informacija o planu svim dionicima u njegovom procesu. Takvo izvještavanje omogućava da se sakupljene informacije koriste prilikom donošenja odluka radi poboljšanja izvršenja projekta. Monitoring je veoma značajan za planiranje i implementaciju prostornog plana.

17.2 Temelji za uvođenje pomorskog prostornog planiranja

Sve odluke koje se odnose na IPPP trebaju se temeljiti na prikupljanju podataka informacija o trenutnom statusu obalnog i priobalnog okoliša. Njegova je svrha okupiti širok raspon osnovnih informacija o okolišu i socioekonomskom statusu područja, institucionalnom okviru i kontekstu dionika. Također, treba se uzeti u obzir očite trendove i zbivanja kako bi se moglo procijeniti prostorne pritiske na kasnije faze planiranja.

Zbog toga je potrebno razmotriti sljedeća pitanja:

- koja su specifična obilježja obalnog i priobalnog okoliša?
- postoje li specifični gospodarski i društveni čimbenici koje treba uzeti u obzir?
- koji je trenutni politički i institucionalni kontekst?
- koji su glavni pritisci na obali i u moru, i postoje li odredene prijetnje?

Prikupljanje podataka se može obaviti na svakoj prostornoj razini. Iako treba težiti da bude što sveobuhvatnije moguće, povezujući sve potrebne informacije vrlo je vjerojatno da će biti samo postupan proces. U toj fazi, koristi se jednostavno prikupljanje informacija, pružajući potrebne osnovne informacije kako bi se moglo odlučiti da li je IPPP potreban. U kasnijim fazama, prikupljene informacije se pročišćuju od nepotrebnih informacija kako bi se fokusiralo na specifični cilj planiranja. Koristan alat pri pomorskom prostornom planiranju je katastarski popis obalne i priobalne uporabe. U suštini, katastar je baza podataka koja sadrži prostorno relevantne informacije o širokom rasponu uporaba. Takav katastar treba biti redovito ažuriran, te treba obvezati institucije i druge zainteresirane stranke da redovito dostavljaju podatke.

Osim početnih pregleda trenutne situacije, glavni output je karta aktualnih namjena i pritisaka, koja pokriva kopno i more. Praćenje pritisaka, prostornih potreba i utjecaja nije samo jednokratno, ono se ponavlja u redovitim intervalima kako bi se mogli prikazati tekući trendovi

i razvoj. Vrlo važno kao i kod katastarskog popisa je redovito ažuriranje, tako da se tijekom cijelog procesa planiranja ostane u tijeku zbijanje na području namjenjenom za neki prostorni plan. Za potrebe planiranja vrlo je važno predočiti koje prostorne uporabe određenog područja postoje, kako bi se predvidjelo kako mogući prostorni utjecaj jedne vrste korištenja obalnog i priobalnog područja djeluje na drugo korištenje, tj. koliko su ta korištenja kompatibilna. Popis sastavljen na temelju zdravog razuma smatra se polazištem. U donjem primjeru, može se vidjeti koja su korištenja prostorno kompatibilana, potencijalno kompatibilana ili nespojiva.

Kontrolni popis, kao onaj prikazan dolje može djelovati kao osnovni vodič, dok se više diferencirana procjena prostorne potrebe, utjecaja i kompatibilnosti i dalje treba biti učinjena kako bi se promotri konkretne situacije i konkretne ekološke, ekonomske ili društveno-političke okolnosti. Pritisici korištenja mogu biti sasvim drugačiji u različitim državama, ovisno o brzini razvoja, relativne smislenosti pritiska i unutarnjih pokretačkih snaga. Različite zemlje mogu imati različite prioritete razvoja.

Legend:

- Incompatible (dark blue)
- conditionally compatible (medium blue)
- compatible (light blue)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
Offshore wind farms	1																
Marine protected areas	2																
Fisheries	3																
The sea as a public good	4																
Cables	5																
Tourism	6																
Shipping and shipping routes	7																
Harbours and ports	8																
Agriculture/run-off	9																
Sand and gravel extraction	10																
Oil and gas exploration	11																
Dumping of dredging material	12																
Marculture	13																
Coastal service centres	14																
Nature conservation	15																
Coastal protection	16																
Military use	17																

Slika 24. Matrica kompatibilnosti različitih prostornih korištenja

Izvor: HANDBOOK on Integrated Maritime Spatial Planning

Izložene koncepcije ostavljanju traga na teorijskom području i praksi prostornog planiranja. One vode do razmatranja sljedećih pet temeljnih načela:

- načelo općih interesa
- načelo potpore
- načelo prevencije
- načelo sudjelovanja
- načelo preuzimanja odgovornosti

Načelo općih interesa definira da je prostor zajednička baština stanovnika iako prema konceptu održivog razvoja nisu njegovi isključivi vlasnici, ali se trebaju brinuti o okolišu zbog budućih generacija. Načelo potpore smatra da planove trebaju usmjeravati odgovarajuća nadležna tijela na određenom teritoriju. Načelo prevencije određuje da sve moguće posljedice bilo koje odluke koja se odnosi na prostor ili okoliš moraju biti procijenjene prema postupku koji je određen za takve situacije. Načelo sudjelovanja omogućava građanima sudjelovanje u izradi i prihvatanju plana, što jamči transparentnost odluka, bolji protok informacija i učinkovitiju implementaciju prijedloga koji se nalaze unutar plana. Načelo preuzimanja odgovornosti definira vlast kao jamca, koji je prema tome odgovoran za upravljanje prostorom i njegovim planiranjem.

17.3 Uvođenje pomorskog prostornog planiranja

Postupak uvođenja pomorskog prostornog planiranja započinje onda kada se država odluči da je potrebno IPPP. Nakon ocrtavanja IPPP područje, prikupljanja informacija, upoznavanja javnosti sa prostornim planom sve je spremno da se proces Integriranog pomorskog prostornog planiranja. Sam proces sadrži osam faza i vrlo je važno da se svaka faza ispravno izvede, kako bi bili izvedeni svi željeni ciljevi. Koraci su:

- postavljanje okvira za IPPP i procjena konteksta
- izrada temeljne vizije
- mapiranje i pročišćavanje sakupljenih podataka
- analiza pitanja i problema
- stvaranje rješenja za identificirane probleme
- sastavljanje plana
- implementacija
- evaluacija

Postojeći okvir unutar kojega će se IPPP održati kao prvi i najvažniji korak u procesu IPPP, planeri trebaju preispitati postojeće politike koje utječu na obalu i more. To uključuje nacionalne i regionalne politike, ali i međunarodne politike. Iako ta analiza oduzima mnogo vremena, prednost je u tome što će pružiti jasniji okvir za IPPP. To će istaknuti postojeće mogućnosti i ograničenja u smislu dodjeljivanja prostornih prioriteta. S dobrim poznавanjem sadašnjeg političkog okvira, može se olakšati postavljanje vizije za specifično obalno i priobalno područja. Primjeri dokumenata koje treba razmotriti: strategije IUOP, nacionalni i regionalni zakoni, direktive Europske unije i drugih dokumenata EU-a, međunarodni ugovori, vizije za more i obalu i karte koje pokazuju međunarodne brodarske rute ili cjevovode.

Izrada temeljne vizije je drugi korak u procesu IPPP-a, a njegov uspjeh ovisi o tome je li postavljena vizija dovoljno jasna, i da li su specifični cilj i ciljevi za određeno područje također jasni. Sve troje mora biti dogovorenog od strane relevantnih dionika, kako bi bilo osigurano prihvatanje IPPP-a. Vizija se može izvesti iz postojećih dokumenata politike, na primjer nacionalne ili regionalne IUOP ili pomorske strategije, ili može biti stvorena isključivo za određeno područje. Ono što je najvažnije je to da vizija mora biti prihvaćena i provedena od strane svih relevantnih dionika, a najbolji način za postizanje toga je uključujući ih u

participativan, transparentan proces u stvaranju vizije. Nakon definiranja vizije, trebao bi specificirati konkretnе ciljeve. To služi za usmjeravanje cijelog procesa planiranja, smanjujući pritom količinu posla, novca i podataka koje treba prikupljati na ovaj definirano područje.

U koraku broj tri, mapiranje i pročišćavanje podataka, sakupljeni podaci postaju ključni faktor. Stvaraju se strukture i mehanizmi kako bi se olakšakšao protok podataka. Ako je prikupljanje podataka učinjeno na većoj prostornoj skali od područja planiranja, biti će potrebno da se pročisti od nepotrebnih podataka. To bi moglo značiti da će biti porebno više specifično prikupljanje podataka i izrada detaljnijih karata.

Podaci su često široko rasprostranjeni između različitih izvora, tako da traženje potrebnih podataka može biti prilično dugotrajan proces. Također, pristup obalnim i priobalnim informacijama je vrlo često ograničen, pošto neki subjekti nisu voljni dijeliti svoje podatke. Prostorni podaci često postaju predmet nepoštovanog trgovanja između privatnog sektora i finansijski ograničenih institucija planiranja. Neke javne ili polujavne institucije, kao što su hidrografske agencije stvaraju profit na podacima koje su prikupile ili na zemljovidima kojih one proizvode.

Analiza pitanja i problema predstavlja četvrti korak u planiranju. U ovoj fazi treba se izraditi kartu konflikt-a, koja će pokazati hitnost i ozbiljnost postojećih korištenja, te prikazati potencijalne buduće konflikte. Participativan pristup analizi umjesto tradicionalnog je dobar način pokretanja analitičkih stadija, pozivajući zainteresirane strane da se pridruže timu za planiranje te time stvore analizu u participativne vježbe. Tematske grupe mogu biti korisne za diskutiranjevakog pojedinog pitanja, problema ili prijetnji koje su identificirane. Svaka skupina treba biti zadužena za određenu tematiku i dijela planiranja, za bolje razumijevanje konkretnih pitanja. Ishod takve analize trebao bi smanjiti probleme na čim manji broj. Rezultat treba biti zapisan kao popis snaga, slabosti, prilika i prijetnji (SWOT analiza) koji je priznat među zainteresiranim stranama.

Peti korak pronalazi rješenja za identificirane probleme u predhodnom koraku. Oprezan pristup pri pronalaženju rješenja pomaže pri svim nejasnoćama. Vizualizacija, scenariji i drugi sustavi za podršku odlučivanju mogu pomoći pokazati prednosti i mane različitih mogućnosti razvoja. Pri tome se trebaju odrediti planirani ciljevi. Ciljevi predstavljaju poveznicu između analitičkog i konstruktivnog dijela, između trenutnog i želenog budućeg stanja. Postoji hijerarhija ciljeva, a kreće se od osnovnih do specifičnih ciljeva. S obzirom koliko je kvaliteta plana ovisi o ispravno definiranim ciljevima, postavljanje ciljeva je vrlo podcijenjen zadatak. Ciljevi trebaju biti specificirani u suradnji, tj. u participativnom procesu koji se nastavlja na identifikaciju ključnih pitanja i problema.

Analiza troškova je ekonomski alat za pomoć donošenju odluka, i obično se koristi od strane vlade za procjenu poželjnosti određene intervencije. Cilj je procijeniti efikasnosti intervencije u odnosu na trenutačno stanje. Problem kod analize troškova je taj da kad se analiza primjenjuje u prostornom planiranju, djeluje u okruženju u kojem novac i tržišne cijene obično ne postoje. Još jedan čest problem ovog pristupa je vrlo uzak fokus na novac kao jedinica ekvivalencije, dok priroda, prostor i krajolik posjeduju kvalitetu izvan jednostavne robe široke potrošnje.

Dok većina navedenih alata nije obavezno, optimizacijski alati kao što je SEA , EIA , TIA ili NATURA 2000 procjena utjecaja, postali su zakonska obveza u mnogim zemljama.

Sastavljanje plana je šesti korak u procesu planiranja, koji je važan upravo zbog toga što se sve predhodne informacije, analize i ciljevi stapaju u jedno – sam plan. Pošto su prostorni planovi dokumenti strateške politike, aspekt njihove izvodljivosti je vrlo važan. Prostorni plan, plan je ubiti praktičan alat koji daje punu vrijednost za cijenu i zajednički rad sudionika planiranja.

Pri sastavljanju prostornog plana vrlo je bitno zoniranje. Zoniranje uzima u obzir specifične karakteristike i ograničenja u području planiranja, uključujući i prikladnosti nekog dijela područja na kojem se planira, za određene svrhe, osjetljivosti ili ranjivosti. Primjeri zoniranja bi bila:

- prioritetna područja
- rezervirana područja
- područja prikladna za određene vrste korištenja

Zoniranje treba biti u skladu s nacionalnim prioritetima, politikama i strategijama, kao i međunarodnim konvencijama i standardima. Pod time se misli na strategije održivog razvoja, nacionalne razvojne strategije prostorne, prometne politike i energetske politike, Natura 2000, međunarodni plovni putevi i mnogi drugi.

Bez obzira na jasne koristi od prostornog uređenja i zoniranja što bi trebao biti, treba mnogo fleksibilnosti pri povezivanju s drugim oblicima upravljanja resursima. To je posebno važno kod ekoloških resursa, jer ribe ili ptice neće biti impresionirane prostornim planovima, već će se kretati kako njihovi prirodni i ekološki uvjeti diktiraju. Iz tog razloga rezervirana područja ili bilo koje ljudske aktivnosti se moraju pomaknuti ili na drugi način prilagoditi tijekom vremena, kako bi bili sigurni da su ispunjeni prвobitni ciljevi.

Implementacija kao predzadnji korak, je ključna faza procesa IPPP-a. Prostorni planovi se rijetko izravno implementiraju. Posebice zato jer se njihova provedba odvija više neizravno, kao posljedica raznih odluka koje su donesene na njihovoj osnovi. Za početak, dokument prostornog uređenja treba nadopuniti s konkretnim opisom odgovornosti za sve procese unutar planiranja od strane sudionika. Prostorni plan mora sadržavati popis svih institucija i osoba odgovornih za realizaciju, te prioriteti različitih mјera. Sljedeći dio plana je određivanje vremenskog okvira za provedbu mјera i procjena troškova i sugestije o tome kako se potrebna sredstva mogu dobiti.

Zadnji korak, evaluacija, ima smisla samo ako stvarna situacija može biti uspoređena u odnosu na željeni kraj prostornog plana države. Kraj država treba specificirati u prostornom planu. Na temelju rezultata evaluacije, može se poduzeti radnja poduzeti kako bi se ispravili neželjeni trendovi ili kako bi se nastavila uspješna praksa upravljanja. Postoje dva elementa ocjenjivanja: prostorni utjecaj plana i provedba plana. Oba se treba odvojeno razmotriti jer imaju različite zahtjeve. Ključni element u oba slučaja je definiranje pokazatelja koji omogućuju praćenje i mјerenje promjena. Ako nisu postignuti željeni rezultati, potrebno je revidirati plan ili elemente njegove provedbe. Bitno je da se ustanovi da je plan proveden prema zadanim rasporedu, je li njegova provedba ostala u okviru određenog proračuna i jesu li svi određeni zadaci u planu izvedeni do kraja.

18. PRIMJER PLANSKOG RAZVOJA: JADRANSKA REGIJA

Jadransko more je dio Mediteranskog mora odvajajući Apeninski poluotok od Balkanskog Poluotoka. Zapadna jadranska regija pripada Italiji, a istočna obala se proteže niz Sloveniju, Hrvatsku, Bosnu i Hercegovinu, Crnu Goru i Albaniju. Ono je u mnogočemu jedno od najvrednijih unutarnjih mora na svijetu. Mjesto izuzetne prirodne ljepote, privlači milijune turista godišnje, poželjno mjesto za život i rad za migrante iz drugih regija i prometno gospodarsko središte. Sve to rezultira vrlo zagušenim prostorom, kako na kopnu tako i na obali. Off-shore koristi, kao što su transport, proizvodnja energije, marikultura i zaštita prirode se sve više šire.

Jadransko more je pretežno zatvoreno more povezano s Jonskim morem i preko njega Sredozemnim morem. Granica Jadranskog i Jonskog mora su Otrantska vrata široka 75 km koja se nalaze između Italije i Albanije. Slika 25 prikazuje države s izlazom na Jadransko more.

Slika 25. Države sa izlazom na Jadransko more

Jadransko more je dugačko 820 km i široko oko 160 km. U najširem dijelu, na vrhuncu Drač, njegova širina doseže 220 km, dok je kod Otrantskih vrata razmak između Italije i Albanije je svega 71 km. Zapadna talijanska obala je općenito niska, na sjeverozapadu se pretvara u močvare i lagune na obje strane delte rijeke Po. Sjevernije pejzaž postaje stjenovitiji i strmiji. Krško, neplodno područje, zauzima znatan dio Jadranskog primorja. Zbog njihove baze koja se sastoji uglavnom od vapnenačkih stijena, rijeke jadranskog sliva su kratke, sa čestim brzacima i slapovima, uključujući i dijelove formirane kao kanjon. Od juga istarskog poluotoka, koji je podijeljen između Italije, Slovenije i Hrvatske, više od tisuću otoka proteže se prema jugu Jadrana do Dubrovnika. Dalmatinski otoci, koji su dugi i uski (duga os leži paralelno s obale kopna), rastu naglo iz mora, s izuzetkom nekoliko širih otoka kao što su Brač i Krk. Na istočnoj obali, postoje brojne geomorfološke značajke, kao što su veličanstveni ulaz u zaljev Kotor (Boka Kotorska) - sa 30 km dužine, predstavlja najveći zaljev u regiji. Uzvišene stjenjačke planine

prekrivene su crnim borovima čime su dale ime zemlji Crna Gora. Albansko obalno područje karakterizira svestrana struktura kao što su hridi, groti, špilje, padine, prirodne luke, uvale i močvarna područja. Aluvijalne ravnice i močvarna područja sjeverne obale između Skadra i Vlori znatno su izmijenjene zbog ljudskih naselja i djelatnosti, a robusna konstitucija na južnoj obali je i do sada sačuvala svoj divlji karakter.

Klimu karakteriziraju vrlo topla i suha ljeta, te blage i vlažne zime. Bura (sjeveroistočni vjetar) predstavlja opasnost za plovidbu tijekom zime. Ostali značajniji vjetrovi su jugo (južni vjetar) koji donosi kišu u zimi i maestral (zapadni vjetar) koji donosi vedro i toplo vrijeme ljeti.

Veći gradovi na Jadranu su Brindisi, Bari, Pescara, Ancona, Ravenne, Adria, Venecija i Trst (Italija); Izola, Koper, Piran i Portorož (Slovenija); Umag, Poreč, Rovinj, Pula, Opatija, Rijeka, Senj, Zadar, Biograd, Šibenik, Trogir, Split, Makarska, Ploče i Dubrovnik (Hrvatska); Neum (Bosna i Hercegovina); Herceg Novi, Kotor, Tivat, Bar, Budva (Crna Gora); i Drač i Vlora (Albanija).

Dobar primjer u RH: PROJEKT Doprinos održivom razvoju obale i otoka Šibensko-Kninske županije - obrazovanje i jačanje sustava za multisektorsko planiranje održivog razvoja:

- Trajanje: listopad 2007 - studeni 2009
- Vrijednost: 500.000 EUR
- Nositelj: Sveučilište u Wageningenu (Nizozemska)
- Donator: Ministarstvo vanjskih poslova Kraljevine Nizozemske (MATRA program)
- Partneri: ekološka udruga »Argonauta« Murter, REC-ov (Regionalni centar zaštite okoliša za Srednju i Istočnu Europu) ured u Hrvatskoj i Institut za turizam

Glavni ciljevi navedenog projekta:

1. jačanje kapaciteta nevladinog sektora;
2. edukacijski centar održivog razvoja otoka;
3. razvoj vizije Šibenik-Knin 2030;
4. mreža održivog razvoja otoka)

18.1 Definicije obalnih područja u jadranskoj regiji

Italija nema sveobuhvatnu definiciju obale kao teritorijalnog tijela. To je tako zbog različitih interpretacija koje mogu biti izgradene za obale, obalni utjecaj i obalni sistem (zajedno sa svojim kopnenim-morskim sustavnim vezama), različite za različite tipove kopnene i morske koristi i povezanih pogleda na isto. Kompetencije u Italiji vrlo su razjedinjene, s naglaskom na ulogu lokalnih vlasti u rješavanju prostornog planiranja i upravljanju obalnim područjem. Ne postoji nacionalni pristup IUOP.

U usporedbi s ostalim jadranskim zemljama slovenska obala je vrlo mala. Ne postoji nikakva formalna definicija obalog područja, ali u praksi, to je područje Južna primorska - proširena Obalno-kraška statistička Regija – što se smatra obalnim područjem. Za ovo područje su pripremljeni programi za regionalni razvoj. Obalno zemljište je definirano u svrhu planiranja na detaljnijoj skali. To je zemljište koje izravno graniči uz obalu, koja se širi do 25 m u unutrašnjosti. Ograničenja se primjenjuju u smislu utvrđenog načina kako se obalna zemljišta mogu koristiti, primjerice, ograničavanje zadiranja. Vlasnici ili druge zainteresirane osobe zemljišta uz obalu moraju dopustiti slobodan prolaz preko svog zemljišta do mora i do morske imovine. Korištenje zemljišta uz obalu izravno je povezano s pojmom javne uporabe, ali podizanje objekata za kupanje, ronjenje, rolanje, orientacija je dopušteno samo ako takva uporaba ne uzrokuje štetu vlasnika obalog zemljišta. Ako javno korištenje vode ili morskih sredstva ne može se na neki drugi način osigurano, Vlada može tražiti ukidanje ograničavanje

imovinskih prava na kopnu uz obalu. Tablica 15 prikazuje razlike u definicijama priobalja Jadranske regije.

Tablica 15. Definicije priobalja u Jadranskoj regiji

	Italija (Emilia-Romagna)	Slovenija	Hrvatska	Bosna i Hercegovina	Crna Gora	Albanija
PRIOBALJE	300 m	Južna Primorska	1000 m unutar kopna (od kojih se 6 m od mora smatra javnim dobrom)	Nema definicije, ali se Neum smatra kao obalno područje	6 m	Nema definicije
OBALNI POJAS	3 km po talijanskom zakonu, 10 km u regionalnoj praksi	Nema definicije	Predloženo je 300 m	Nema definicije	Svih 12 nm	Nema definicije

Kao i u drugim zemljama, obalne vode Hrvatske obuhvaćaju "unutarnje obalne vode" (definirano kao područje mora koje se proteže između obale i na liniji koja povezuje njezine zabačene otoke) i "teritorijalne vode" (12 nm). Zaštićeni obalni pojasa je kategorija prostornog planiranja i podržan je od strane Uredbe o razvoju i zaštiti obalnog područja. U tom propisu, obalno područje (nazvano obalni pojasa) definira se kao područje koje se proteže 1km unutar kopna i 300 m prema moru. Glavna svrha ovog propisa je kontroliranje i ograničavanje izgradnje na obali. U obalnom pojusu, Hrvatska je izdvojila 6 metara široke trake koja se smatra kao javno morsko područje.

Nazubljeni obalni pojasi BiH između Neuma i Kleka je duga samo 24 km. Morsko područje od BiH je okruženo morem i otocima Republike Hrvatske. Bosna i Hercegovina nema definiciju obalnog pojasa, ni na zemlji, ni na moru. Međutim, za kopneni dio je sasvim jasno da je obalno područje treba obuhvatiti jedinu obalnu općinu, Neum.

U Crnoj Gori priobalno područje definirano je kao morfološka jedinica koja varira od mora do vrhova obalnih planinskih lanaca. Iako obalno područje ne predstavlja administrativnu jedinicu, niti je prikazano u prostornim planovima kao regija, ono ipak sadrži planiranje i funkcionalni razvoj jedinica koja u upravnom smislu obuhvaća šest obalnih općina. Nacionalna IUOP Strategija, koja je u procesu donošenja, po prvi put formalno definira obalno područje. Morsku granicu obalnog područja se definira kao granica teritorijalnih voda. U crnogorskoj zemljšnjoj politici ne postoji određena razlika između priobalja i drugih dijelova države. Posebna zona u crnogorskoj obali je tradicionalno javno morsko područje. Ono se sastoji od obalnog mora, luka, lučica, brodskih putova, pristaništa, molova, kupališta, hridi i grebena, izvora i lječilišta na obali, delta rijeka koje teku u more, kanali povezani s morem, morskih voda i teritorijalnog mora, živih i neživih organizama u njima i u okolnoj kontinentalnoj zoni, koja po svojoj prirodi koristi more za pomorski promet, morsko ribarstvo i druge namjene u svezi s morem. Na kopnu se granice morskog područja definiraju kao najmanje 6 metara široka, ali u nekim područjima, kopnena granica može biti nekoliko kilometara od obale.

Albanija nema definiciju obalnog pojasa u prostornom smislu planiranja.

18.2 Degradacije i problemi

U prostoru Jadranskog mora, obale i otoka nalaze se najvredniji i najosjetljiviji prirodni sustavi. To je područje u kojem se odvijaju procesi koji ovise o uzajamnom djelovanju mora i

kopna, a razvojni pritisci i negativni utjecaji na prirodne sustave izraženiji su nego u unutrašnjosti. Jadransko more jedinstven je i vrlo osjetljiv morski ekosustav kako zbog bogatstva života, čistoće i prozirnosti tako i zbog krajolika i iz tog razloga ima status posebne subregije u okviru Sredozemnog mora. Jadransko obalno područje karakteristično je i sa svojim visokim stupnjem biološke raznolikosti, uključujući mnoge endemske vrste, osjetljiva staništa i ekosustave. Značajno je i zbog visoko razvijenog gospodarstva, te kulturnog i društvenog života. Prema tome, treba se posvetiti posebna pozornost pri korištenju i čuvanju Jadranskog mora.

U talijanskoj regiji sa izlazom na Jadransko more - Emilia-Romagni, raširena je urbanizacija, a poljoprivredni i industrijski razvoj su snažno smanjili biološku raznolikost i kulturni identitet obalnim područjima ovog kraja. Rast stanovništva aktivira sukobe interesa uporabom zemljišta u talijanskom obalnom području. Slabije razvijene destinacije često zamjenjuju druge, intenzivnije i isplative u kratkoročnim aktivnostima, koje međutim potkopavaju obalni potencijal na duge staze, čime se smanjuje njegova kvaliteta, kao i socijalne i ekonomske vrijednosti. Jaka sezonska varijacija turističke djelatnosti i ekološki pritisci predstavljaju dodatnu komplikaciju za održivi razvoj. Ribarstvo, pomorski prijevoz i turizam ugrozili su neke od najosjetljivijih i plemenitih staništa, kao što lagune i delte rijeka. Prilagođavajući ih za ljudske potrebe, oni su bili uglavnom jako razvijeni ili su u jako degradiranom stanju. Mnoge životinjske i biljne vrste povezane s njima sada kotiraju na crvenim popisima ugroženih vrsta.

Iznimno kratko obalno područje Slovenije s dužinom od 46,6 km gusto je urbanizirano, potražnja za nekretninama je pojačana, a s time se i povećava broj izdanih građevinskih dozvola. Turizam je najvažnija gospodarska djelatnost u slovenskom priobalju. On se uglavnom razvio u općinama slovenske Istre (posebno u općini Piran) i, u manjoj mjeri, u regijama Kras i Brkini. Općenito, turistička infrastruktura je loša, osobito u istarskog okolici Slovenije, Kras i Brkini općine. Stvoreno je nekoliko zaštićenih morskih područja s ograničenim ribolovnim djelatnostima. To, zajedno s općim osiromašenim ribolovnim resursima u Sjevernom Jadranu, rezultiralo je padom količine i kvalitete ribe za Sloveniju.

Hrvatska ima vrlo dugu obalu na Jadranskom moru. U posljednjih desetak godina započeo je glavni trend migracije obalnih područja. Jedan od glavnih negativnih učinaka obalne urbanizacije je nedostatak adekvatnog pročišćavanja vode, a time i značajan doprinos zagadenju obalnih voda. Turizam sve više postaje jedan od najvažnijih sektora hrvatske ekonomije priobala. Nažalost, održivi razvoj turizma nije ravnomjerno raspoređen cijelom jadranskom obalom, jer je još uvijek u velikoj mjeri koncentriran u nekim područjima kao što su Istra i Dubrovnik. Hrvatski dio Jadran je siromašan ribom u usporedbi s nekim drugim dijelovima Mediterana. U 90-ima je znatno povećano ulaganje u industriju ribarstva, ali je u isto vrijeme ulov drastično smanjen, kao rezultat izlova tipičnog za Mediteran. Biološke i krajobrazne raznolikosti i dalje su vrlo visoke u hrvatskim priobalnim područjima. Na primjer, ihtiofauna hrvatskih rijeka je među najvećima u Europi (od ukupno 64 vrsta riba, 40 su Mediteranske endemične vrste, dok 11 postoji samo u Hrvatskoj). Ova impresivna biološka raznolikost je ipak ozbiljno ugrožena. Obalne borove šume, karakteristične za Hrvatsku, danas su vrlo ugrožene zbog industrije, urbanog razvoja, transportom i modernom poljoprivredom. Onečišćenja zraka, vode i tla, u pratinji s nepovoljnijim klimatskim ekscesima, uzrokuju degradaciju cijeloj šumskih ekoloških sustava, poznato kao umiranje šuma. Jedna od najvećih prijetnji šumama duž obale su šumski požari koji se često javljaju u suhim i toplim ljetnim mjesecima.

U Bosni i Hercegovini (BiH), slično kao i Sloveniji, problemi u obalnom području imaju vrlo posebno značenje zbog ekstremne ograničenosti pristupa moru, u odnosu na relativno veliku ukupnu površinu zemlje. Obalni pojas od 23 km u Neretvanskom Kantonu je ugrađen između dva dijela hrvatskog teritorija. To je razlog za izvanrednu atraktivnost područja Neretve, kao i neizbjegljivih sukoba kod korištenja zemlje. Nekontrolirana gradnja, često posljedica manjka

prostornih planova, posebno je prisutna u urbanim obalnim područjima, a to bi moglo postati kritično u područjima gdje se požuruje turistički razvitak. Turistički razvoj u priobalnom području zahtijeva velike promjene u tom području, što uzrokuje i sve veći pritisak na obalu. Proširenje turističkih kapaciteta zahtijeva izgradnju novih građevina i prijeđe je potrebno preoblikovanje obale kao bi se uredile veće plaže. Otpadne vode iz zemlje danas predstavljaju glavni izvor zagadenja obale. Na BiH obali ne postoji odgovarajući deponij za kontrolirano zbrinjavanje krutog otpada ili za njegovu modernu obradu. S obzirom na probleme obalnog okoliša i obalnog područja, istaknuti su sljedeći temeljni problemi:

- onečišćenje mora iz zemlje;
- prekogranično onečišćenje mora;
- onečišćenje mora iz plovila;
- neprikladno pročišćavanje otpadnih voda i ispuštanje;
- neprikladan sistem upravljanje čvrstim otpadom;
- nedostatak nadzora otpadnih voda u rijeke, time i u more;
- nedostatak trajnog praćenja kakvoće mora;
- požari.

Obalno područje Crne Gore je oduvijek bilo najnaseljeniji dio regije. Glavni je problem je nedostatak prostora za novi razvoj. Velika koncentracija u nekim zonama s razvojem i ljudskim aktivnostima je evidentna. S druge strane, depopulacija zemlje je ostavio mnoga područja bez stalnih stanovnika koja mogu nositi budući razvoj. Intenzivan proces urbanizacije i koncentracija stanovništva u obalnoj zoni izazva brojne konflikte. S jedne strane tu je priznata potreba očuvanja prirodnih ljepota ovog područja, dok je na drugoj pritisak privatizacije i razvoja dijela obale. Promet, zajedno s teškom komunikacijom u cijelom području je također bio veliki problem. Pritisak turista na plažama i organiziranim službi promijenilo je prirodni okoliš. Postojeće luke, pristaništa i pojedini mali vezovi su nedovoljni da bi zadovoljili rastuće zahtjeve za pristajanje kruzera i jahti, što izaziva sukob s potrebama turista za plažama. Promet jahtama je značajan u teritorijalnim vodama Crne Gore, osobito u ljetnim mjesecima. Najveći problemi na crnogorskoj obali su oni koji se odnose na infrastrukturu. Intenzivna individualna gradnja nije bila popraćena adekvatnim infrastrukturnim objektima. Cestovna mreža je nezadovoljavajuća u pogledu veza primorja-zaleda, kao i područje između gradova i njihove neposredne okoline. Nedostatak sustava upravljanja otpadnim vodama i objekatima za obradu otpadnih voda predstavlja prepreku koja se mora prevladati ako je daljnji razvoj ovog područja poželjan. Kroz drenažne cijevi otpadne vode teče izravno u more, što je vrlo veliki je problem, posebno u Boki.

Središnji i sjeverni dio Albanske obalne regije ostaju u zemlji najvažnije poljoprivredne površine. Danas, oko 58% stanovništva živi na obali. Prije 1990., poljoprivreda na obali je veliki problem, velike močvare su isušene da bi se osiguralo zemljište za poljoprivreda. Zbog toga su nestale vrijedne močvare smanjujući potencijal biološke raznolikosti obalnog područja, a poljoprivredno tlo dobiveno isušivanjem nije produktivno kao što je bilo očekivano zbog visokog saliniteta tla. Ovaj sektora brzo je zapao u ozbiljne ekonomski teškoće, stvarajući lanac socijalnih i ekoloških problema. Čimbenici koji utječu na gubitak biološke raznolikosti uključuju isušivanje močvarnih područja, ilegalni lov i ribolov u lagunama, prekomjerno korištenje vodnih resursa, agregatne ekstrakcije, rušenja i protuzakonite građevinske djelatnosti, degradacija područja kulturnog i arheološkog naslijeđa. Onečišćenje vode je još uvijek veliki je problem pošto tretman otpadnih voda nije raširena u Albaniji. Četiri glavna obalna grada su spojena na kanalizacijsku mrežu, ali otpadne vode se ispuštaju nepročišćene izravno u more. Među glavnim problemima u obalnim ribarstvu i akvakulturi je neučinkovita provedba zakonodavstva ukidanjem ribarenja sa dinamitom, vodećeg nezakonitog ribolova, neučinkovit stupanj servisa brodova. Obalna erozija je veliki je problem u sjevernim i središnjim regijama obalne Albanije,

posebice sjeverno od grada Drača. Ispuštanje sedimentacije iz rijeka su relativno velika, što objašnjava vrlo dinamičnu prirodu razvoja obale u obliku delte, sto je rezultiralo brzim razvojem novih obalnih značajki, kao što su sprudovi i lagune.

18.3 Prostorno planiranje

U zemljama jadranske regije nalazi se mnoštvo zakona zbog kojih je teško utvrditi u kojem slučaju se koji propisi moraju se poštivati. Također, nedostaje skup zakona koji usmjeravaju IUOP i IPPP. Glavni zakonodavni i politički okvir koji regulira razvoj na obali obično su instrumenti planiranja koji imaju fizičku prevagu i jako malo prostora za potrebe integriranja različitih sektora i sudjelovanje dionika. U nekim slučajevima postojeće zakonodavstvo planiranja nije dovoljna za održivo upravljanje obalom. Niti u jednoj od jadranskih zemalja nije reguliran potreban zakonski i regulatorni okvir kojim bi se omogućilo IPPP, niti su odredene mjerodavne institucije za procedure pomorskog prostornog planiranja.

18.3.1 ICZM Protokol i prostorno planiranje

Protokol regulira 4 grupe pitanja vezana za planiranje uređenja prostora:

- procesni aspekti prostornog planiranja, sektorska, observatorijskoordinacija, participacija, monitoring i evaluacija
- instrumenti i tehnike prostornog planiranja, analize prihvatnog kapaciteta, ocjene utjecaja na životnu sredinu, ekosustavni pristup, analize obalnih rizika, posebno klimatskih promjena, pejzažno planiranje
- pojedinačni problemi u uređenju obalnih prostora ili loša praksa koja traži korekciju:
  - linearno širenje naselja duž obale,
  - preizgradenost obale,
  - disperzna izgradnja,
  - gradnja u uskom obalnom pojasu,
  - ograničeni javni pristup obali,
  - loše položena prometna infrastruktura (pre blizu obale)
- instrumenti provedbe, zemljišne politike, fiskalni instrumenti, instrumenti komunalnog uređenja

ICZM Protokol i CAMP aktivnosti:

- Prostorno planiranje
- CAMP aktivnosti kao podrška izradi Prostornog plana obalnog područja:
  - Razvoj informacijskog sustava obalnog područja
  - Ocjena prihvatnog kapaciteta
  - Obalni odmak
- Aktivnosti koordinacije i tehničke pomoći u interpretaciji zahtjeva iz Protokola

*ICZM – Integrated Coastal Zone Management
CAMP - Coastal Area Management Programme*

Osnovni princip Protokola je cjelovitost ili integralnost u razumijevanju i upravljanju obalnim sustavima. Sustav uređenja prostora, prije svega u smislu cjelovitosti sagledavanja i širine ciljeva utvrđenih zakonom je najbliži mogućem okviru za provođenje IUOP.

Bitni instrumenti IUOP-a za prostorno planiranje:

- ICZM Protokol – koordinacija (čl. 7) i participacija (čl. 14)
- U sustavu uređenja prostora omogućava se međusektorska (horizontalna) koordinacija i participacija primarno kroz izradu planskih dokumenata

- Kontrola gradnje u obalnom pojasu i obalni odmak (čl. 8)
- Pravilnik o bližem sadržaju i formi planskog dokumenta.... (čl. 81)
- Zakon o morskom dobru

Izazovi primjene Protokola:

- kako obalnim područjem planirati i upravljati istovremeno bolje i racionalnije
- nužnost preciznijeg tumačenja zahtjeva Protokola
- prilika za reaffirmaciju prostornog planiranja
- modernizacija javne uprave

18.3.2 Emilia-Romagna

Od 1972. Italija je podijeljena u regije s administrativnim ovlastima na, između ostaloga, urbano planiranje, cestovna mreža, akvadukti i javni radovi regionalnog interesa. Ipak, urbanizam i propisi još uvjek se utvrđuju na nacionalnoj razini putem Zakona o Urbanizmu br. 1150/1942, iako su regije dobine potrebne kompetencije da legaliziraju o ovom pitanju.

Prema Regionalnom zakonu Emilie Romagne br 20/2000 postoje tri razine planiranja:

- regionalna razina, koja zastupa Regionalni Teritorijalni Plan
- provincijska razina, koja zastupa Provincijski teritorijalni Koordinacijski Plan
- općinska razina, koja zastupa Komunalno urbanističko Planiranje

Na europskoj razini, uveden je peti Ekološki Akcijski Plan u socijalno- gospodarske procese razvoja u svrhu poticanja integracije zaštite okoliša, slično integraciji u gospodarskim i društvenim sferama. iako je integracija ekoloških problema u planiranju i programima još uvjek prerana na nacionalnoj razini, načela uvedena na europskoj razini u svezi teme okoliša privukla su vecu pozornost na ekološke probleme, pripremajući teren za stvaranje novih instrumenata za teritorijalno upravljanja.

Od 1970-ih, gustoća stanovništva i ljudske aktivnosti na talijanskoj obali je skrenula općenitu pozornost na potrebu da se dogovore odgovarajući propisi državnih instrumenta o tom pitanju, pošto postoji duboka svijest o postojećih sukoba između fizičkog rasta i razvoja. Godine 1982 Zakon o Općim Pravilima za Zaštitu mora bio je namijenjen da bude značajan preokret u upravljanju morskim okolišu i obalne politike, te je predvidio stvaranje Nacionalnog Plana za Zaštitu Mora i Morskih Obala. U međuvremenu, 1998. promjene u talijanskom zakonodavnom okviru uvele su pomak od glavnih obalnih nadležnosti s države na regije (provincije), identificirajući regiju kao optimalnu razinu za provedbu politike planiranja i integriranog upravljanja obalnim područjem. to je omogućilo da talijanske obalne regije razviju vlastite regionalne obalne planove bez čekanja na analognu regulaciju na nacionalnoj razini. Regije Ligurija, Marche, Toskana i Emilia-Romagna ugrabile ovu priliku.

Emilia-Romagna obalni plan (2000) procjenjuje sadašnje obalno stanje da bi se predložile mjere za zaštitu i razvoj čime bi se poboljšao obalni krajolik, prirodne i ekološke vrijednosti na okoliš, kako obali tako i na moru. Sve to je ostvareno na temelju jake svijesti o tome da sveobuhvatno upravljanje obalnim područjem zahtjeva metodološki pristup, umjesto spontane mjera koje su se primjenjivale ranije. U stvari, obalni plan uključuje nekoliko sektora: zaštita obale, uređivanje plaža, marine, pitanja obalnog prometa, oporavak i reorganiziranje urbanih puteva i razvoj javnih i turističkih objekata u obalnom području.

Trenutno ne postoji pomorsko Prostorno planiranje u Italiji. Glavni instrument za upravljanje off-shore područjima su zaštićena morska područja . Zakon o Zaštićenim Morskim Područjima iz 1991. identificira i definira aktivnosti u zaštićenim morskim područjima, odnosno zabrane onima koji mogu ugroziti zaštitu okoliša i svoje specifičnosti na kojima se temelji zaštita.

Upravljanje zaštićenim morskim područjem je povjerenog javnim tijelima, znanstvenim ustanovama ili priznatim udrugama za zaštitu okoliša, koji također surađuju jedni s drugima. Trenutno se većinom morskih zaštićenih područja upravlja izravno od strane komuna zaduženih za područja u njihovojo zoni.

U odnosu na priobalne površine, 1985. god., 300 m širok obalni pojas je zakonski definiran kao prirodna baština. U tom pojasu, gradnja je dozvoljena samo nakon dobivanja posebne dozvole iz Nadzora. Međutim, nakon te identifikacije obalnog pojasa, ne postoji daljnjih pravila ili aktivnih mjera zaštite koje mogu sprječiti ili ograničiti povećanje potražnje za transformaciju obalnog zemljišta.

18.3.3 Slovenia

Nakon stjecanja neovisnosti 1991., Slovenija je započela preoblikovati cijeli pravni sistem. Devedesete su bile godine ad hoc prilagodbe starog sustava, te od 2000. godine ima postojala su dva nova akta prostornog planiranja, koja nisu još postala potpuno operativna u praksi, pošto se treba pripremiti niz provedbenih propisa.

Novi sistem prostornog planiranja mora prilagoditi upravna rješenja i pristupe da parlamentarna demokracija, tržište gospodarstva, novo značenje prava privatne imovine, uspostava lokalne vlade i inkorporacija u procese europskih integracija. Održivi razvoj, policijski urbani i regionalni razvoja i integracija u Europsku mrežu su tri najizraženija ciljeva u novom pristupu prostornom planiranju u Sloveniji.

Nadležnost u zoni prostornog planiranja u Republici Sloveniji je podijeljena između države i općina. Regije još nisu uspostavljene u Sloveniji. Zakon o Regijama je u pripremi, koji će, između ostalog, povjeriti regijama neke kompetencije u prostornom planiranju. Novom zakonu prostornog planiranja se ne potiče integrirani pristup regionalnom prostornom planiranju, nego samo međuopćinska suradnja u području prostornog planiranja s ciljem dobivanja europskih fondova, posebno u području infrastrukture zaštite okoliša. Međuopćinski planski dokumenti su namijenjeni za olakšanje provedbe programa regionalnog razvoja. Iako je u skladu sa zakonom o prostornom planiranju predlagач programa regionalnog razvoja uobičajeno općinsko tijelo (sastavljen od načelnika općina sudionica), upitno je da li je doista "regionalni" plan ili samo zajednički projekt općina koje sudjeluju.

Prostorno planiranje obalnih područja, je usmjereni općinsku razinu. Postoje tri priobalne općine: Kopar, Izola i Piran. Oni pripremaju svoje općinske prostorne planove, kao i detaljne lokalne prostorne planove u skladu s ciljevima i smjernicama nacionalnog strateškog master plana. Obalno područje nije definirano u Sloveniji. U praksi je utvrđeno da je regija južna primorska obalno područje, za koju su pripremljeni programi za regionalni razvoj, u okviru MAP CAMP Slovenia project. Ne postoji propis u Sloveniji na temelju kojeg se može uspostaviti integrirano upravljanje obalnim područjem. Do sada najbolje sučelje za IUOP je Slovenski zakon o vodama na temelju Okvirne direktive o vodama europske unije, koji predviđa izradu planova upravljanja i detaljnog korištenja voda.

CAMP Slovenija je projekt koji zajednički provodi Mediteranski akcijski plan (MAP), u Republici Sloveniji i općinama Južne primorske. Projekt se temelji na MAP prioritetima. On određuje načela i odredbe novog MAP ICAM Protokola, Šestog Akcijskog Programa okoliša Europske zajednice i njezinih vezanih strategija, kao i donesenih nacionalnih strateških dokumenata.

Tijekom projekta CAMP Slovenija, sastavljen je program regionalnog razvoja za razdoblje 2007-2013. Bliska integracija je uspostavljena između dva procesa, s obzirom da je kontekst oba projekta komplementaran, dakle iskorištava se sva institucionalna infrastruktura i instrumenti

provedbe koji osnažuju svoju sposobnost provedbe. Provedena su dva tipa projekata u okviru Camp Slovenija: pojedinačni projekti koji se bave odabranim zadatcima, te horizontalni projekati s ciljem povezivanja svih aktivnosti u integrirani dugoročni proces.

CAMP Slovenija je prije svega usmjeren na prostorno planiranje i pitanja vezana za prostorno planiranje. Glavni program u okviru projekta CAMP Slovenija je koncept prostornog razvoja Južne Primorske, temeljni prostorni strateški dokument u području kojeg će usmjeravati budućnost prostornog razvoja i održivi razvoj regije. Posebna pažnja posvećena je prostornom usklađenju obalnog pojasa, upravljanje zaštićenim područjima i zaštita vodnih resursa. Osim toga, moderna metodologija i alati za prostorno planiranje su prezentirani u sklopu projekta. Adekvatni naglasak je stavljen na sudjelovanje javnosti i promicanje projekta za šиру javnost.

Prostorno planiranje obalnog područja nije posebno regulirano u Sloveniji. Zakon o Prostornom planiranju ne spominje eksplicitno pitanje pomorskog prostornog planiranja, nego se zakonom propisano prostorno planiranje može primijeniti i na moru. Prema Uredbi o vrstama prostornog planiranja od državnog značaja iz 2005.-e prostorno usklađenje u offshore području je važno za prostorni razvoj Republike Slovenije. Dakle, predviđa da država ima nadležnost nad planiranjem u off-shore području, a ne Općina. U prošlosti je bilo vrlo različito: u svojim prostornim planovima, općine su pokrivale i more. Naprimjer, u 1970 takvi dokumenti su definirali i područja za razvoj marikulture, općine su pripremale detaljne planove za marine, itd.

Neke druge morske koristi određene su na temelju sektorskih propisa izvan okvira prostornog planiranja. Ključni zakoni koji uređuju određene aspekte upravljanja obalnim područjem i ključne odgovorne institucije su:

- 2007. Zakon prostornog uređenja – odgovorno je: ministarstvo Zaštite okoliša i prostornog uređenja.
- 2002. Zakon o vodama - odgovorno je: ministarstvo Okoliša i prostornog uređenja, Uprava Zaštite okoliša, inspektorat za Okoliš i prostorno planiranje, Agencija za zaštitu okoliša Republike Slovenije i njezin Odjel za Jadransko slivno područje u Kopru.
- 2004 Pomorski kod - odgovorno: Ministarstvo prometa, Uprava prometa, Pomorska uprava, slovenska Pomorska uprava.
- 2007 Zakon o očuvanju prirode – odgovorno : ministarstvo Zaštite okoliša i prostornog planiranja.
- 2004. Zakon o zaštiti okoliša - odgovorno je: ministarstvo Zaštite okoliša i prostornog planiranja

Područje slovenskog Jadrana je vrlo malo , obuhvaća samo 180 km² s obalnom duzinom od 46 km. Ovaj ograničeni prostor još više čini izraženje natjecanje za različite namjene.

Aktivnost koja bi mogla potaknuti inicijative za sistemsko usklađivanje različitih namjena je generiranje energije iz vjetra i mineralnih resursa. Potreba za pomorskim planiranjem je izrazito najpotrebnija u slučaju plinskih projekata terminala u zaljevu Trsta . Projekt je započeo bez pripreme više varijanti rješenja te bez strateške procjene utjecaja na okoliš. Slovenci su se usprotivili prvoj talijanskoj ideji o izgradnji terminala, Ali ubrzo nakon togu su predložili vlastite projekte bez međunarodnog savjetovanja. To je dovelo do vala ogorčenja i protivljenja projektu.

18.3.4 Hrvatska

Najvažniji zakoni za zaštitu obalnih kopnenih područja su Zakon o prostornom planiranju i Zakon o zaštiti prirode . Niti jedno od njih, ne definira planiranje i upravljanje obalnim područjem, iako se podrazumijeva da obalna zaštita treba biti integrirana u regionalnom, općinskom i lokalnom planiranju.

Godine 1994. Zakon prostornog uređenja propisao je pripremu određenog obalnog propisa. U rujnu 2004., deset godina kasnije, je usvojen, Uredbojom Vlade RH o razvoju i zaštiti obalnih zaštićenih područja. Ključne uredbe su:

- proglašeno je Zaštićeno Obalno područje (ZOP), uključujući obalni pojas 1000 metara na kopnu i SVE otoke, TE 300 m morskog pojasa (zakon o Prostornom planiranju 2004).
- ograničavajući uvjeti za izgradnju i proširenje zemljišta unutar ZOP-u novim lokalnim prostornim planovima.
- svaka gradnja stambenih ili turističkih građevina unutar ZOP može se dopustiti Samo nakon usvajanja plana regulatornog razvoja koji je odobrio Županijski zavod za planiranj, ministarstva itd. Izgradnja se ne može održati prije nego se zemljište za javne prostore (ulice, javne objekte) izdvoji i opremi sa osnovnom infrastrukturom.
- novi stambeni i turistički razvoj izvan naselja dopušteni se izvan 70m obalnog pojasa : U okviru ovog 70 m pojasa dopušteni zahvati su: otvoreni javni prostori, kao što su rekreacijske površine, igrališta, šetnice i plaže, turističke i ugostiteljske zabavne sadržaje, obalnu infrastrukturu (luke, suhe marine i druge koristi koje po samoj svojoj prirodi zahtijevaju obalu lokaciju).
- planiranje razvoja turizma više nije na lokalnoj razini odgovornosti, već se popeo na županijske planove . Svih Sedam obalnih županijskih prostornih planova su trenutno pod izmjenama određivanja turističkog razvoja područja.
- bespravna izgradnja je proglašena kao kazneno djelo.

Nažalost, neki od tih kriterija nisu dovoljno jasni i njihova provedba je do sada bila popraćena brojnim teškoćama. Unatoč brojnim strateškim dokumentima, hrvatskim otocima još uvijek nedostaju konkretnе mjere da se poboljša stanje i aktivnosti koje se nebi usredotočile na kratkoročne ekonomski dobiti na račun dugoročnog očuvanja otočnog okoliša. Samo jedan akt koji se odnosi isključivo na otocima - Razvoj otoka zakon (1999) ne može se izvršiti zbog nedostatka sredstava.

Hrvatskom obalom, upravlja veliki broj državnih aktera. Glavna uloga odigravaju 7-8 ministarstava, svako uvjereni u njegovu isključivu odgovornost za obalni razvoj. Nedostatak koordinacije i komunikacije među njima, što je uobičajeno, čak i unutar odjela istog ministarstva, je ogroman problem. Međutim, rane aktivnosti u upravljanju hrvatskim priobaljem bile su relativno ohrabrujuće. U 1970 tri Jadranska prostorna plana (Adriatic I, II i III) su predložile dobre i sažete preporuke za fizičko i okolišno upravljanje (pogotovo Adriatic III). Na temelju Ureda za more i obale, od strane Ministarstva Zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva (MZOPUG) osnovana je kao jedna od prvih institucionalnih rješenja te vrste na Mediteranu. Nažalost, umjesto da se u potpunosti iskoristi kao nacionalni voditelj za upravljanje obalom, njegov organizacijski / profesionalni status nikada se nije podignuo na višu razinu, već je samo igrao sporednu ulogu u hrvatskom upravljanju obalnim područjem. Međutim, iako je osoblje smanjeno (trenutno 3 osobe), odgovarajuće zadaće su ostale praktički nepromijenjene.

Ured je odgovoran za sljedeće:

- praćenje kakvoće morske vode;
- predlaže mјere za poboljšanje stanja priobalnih područja i priobalnih voda;
- izrada procjene i programa kako bi se eliminirao efekt zagađenja obale i mora;
- sudjelovanje u provedbi MAP-u Hrvatskoj.

Ured za more i obale trenutno se nalazi na najnižoj razini u hijerarhiji ministarstava , i to definira institucionalne ovlasti koje su dodijeljene njemu. nema administrativne funkcije i nema ovlasti da intervenira u slučaju ozbiljnih poremećaja na okoliš. Njegova uloga se može smatrati

kao pretežno savjetodavno tijelo. Osim Ureda za more i obalu, vazan igrac u obalnoj Hrvatskoj JE PAP / RAC, Mediteranski centar stručnosti, u Splitu.

Kao što je već spomenuto, pravni i administrativni okvir za hrvatsko priobalje je razbacano po nekoliko različitih regulatornih sustava i režima. Najkarakterističnija značajka je prilično jasna podjela ovlasti u vezi s upravljanjem na kopnu i na moru , a ministarstvo Zaštite okoliša, prostornog uredjenja i graditeljstva ulazi u vodeću ulogu.

U Hrvatskoj ne postoji pomorsko prostorno planiranje samo po sebi . Umjesto toga, pomorske djelatnosti koordiniraju različita ministarstava i institucije te su regulirane različitim zakonodavnim propisima. Pomorski zakonik iz 2004. je ključni dokument u vezi s pomorstvom – uglavnom prijevozom. Druga važna regulacija obale je zakon o obali i lukama iz 2003. Koji definira obalne zone i morske luke, njihovo upravljanje i uvjete za izdavanje koncesije. zaštićena morska područja (MPA) regulirani su Zakonom o zaštiti prirode iz 2005, a ribarstvo po Zakonu o morskom ribarstvu iz 1994. Pored toga, tu su i brojni dokumenati i strategije koje definiraju pomorski promet, ribarstvo i turizam. Najvažnija je Strategija razvoja hrvatskog turizma 2010 (2003). Strategija za nautički turizam je trenutno u pripremi, ali da je napisana u strogo sektorskem načinu ne uzimajući u obzir i druge koristi.

18.3.5 Bosna i Hercegovina

Razvoj prostornog planiranja u Bosni i Hercegovini počeo je nakon Drugog svjetskog rata , zajedno s pojmom jugoslavenske federacije. U to vrijeme, prvi prostorni planovi bili su doneseni za veće gradove (Rakovica, Hrasnica, Novo Sarajevo i dr.), kao i mjestima važnim za eksploataciju mineralnih i energetskih resursa. Određeni aspekti prostornog planiranja su također uzeti u obzir u pripremi planova centraliziranog gospodarskog i društvenog razvoja. Posebna pažnja posvećena je regionalnom ekonomskom razvoju.

Između 1967 i 1981, Jadranski prostorni planovi (Adriatic I, II i III) za teritorij BiH su razvijeni u suradnji s Ujedinjenim narodima. U to vrijeme su počele pripreme za zakon prostornog planiranja u BiH. Pravilnik o društvenom planiranju donesen je 1978, Pa je stoga zakon o prostornom planiranju, vec na pola pripremljen, morao biti službeno prilagođen novom konceptu planiranja prostora, kao sastavnim dijelom socijalnog planiranja. Druge republike Jugoslavije su se našle u vrlo sličnoj situaciji u pogledu prostornog planiranja. Prvi zakon o prostornom planiranju u BiH usvojen je 1981., pokrivajući cijelo područje BiH. Ciljevi i strateške smjernice sadržane u njemu su uglavnom u skladu s modernim međunarodnim deklaracijama. Nakon usvajanja ovog zakona prostornog planiranja, prostorno planiranje gradova, urbanistička planiranja za dijelove gradova i planiranje područja posebnih namjena (nacionalni parkovi i sl.) je započelo. Međutim, u to vrijeme bilo je rijetko planiranje za šira područja ili regije, a posebice obalna područja.

Usprkos dugom i značajnom tradicijom prostornog planiranja u BiH, sustav priprema, usvajanje i provođenje pokazuje brojne nedostatke. Kao rezultat tih nedostataka, imamo negativne trendove u upravljanju područja Koji se očituju je kroz česte promjene svrhe područja, neplanirane ili bespravne gradnje, i nekontrolirane urbanizacije. Bespravna gradnja je poseban veliki problem u velikim urbanim centrima i na mjestima atraktivnim za turizam i rekreativnu.

Problemi koji su posebno izraženi u samom planiranju su: dio planske dokumentacije je istekao, nedovoljno prekrivanje područja s urbanističkim planovima (nedostatak podataka na lokalnoj razini koja je potrebna za pripremu uredjenja prostorne dokumentacije), i neke nedostatke u primjeni sustava planiranja (NEMA poštovanja prema planovima). Postoje i značajne manjkavosti u pogledu sistema zemljišnog registra i regulatornog okvira zaštite prirode. Ovi problemi su bili razlog za donošenje novog propisa prostornog planiranja Federalne BiH

(Službene novine Federacije BiH, 2/06), koji bi trebao osigurati bolje funkcioniranje sistema uključujući i sudjelovanje javnosti u pripremi, donošenju i provedbi odluka. Također izražava snažnu potražnju za procjenu utjecaja na okoliš i strateške procjene utjecaja (EIA i SEA).

Osima novog propisa prostornog planiranja postoji potreba za nacionalnu strategiju da bi se osigurale komplementarne i kompatibilne odluke zakon prostornog planiranja i druge zakone. Prioriteti nacionalne strategije u oblasti prostornog planiranja su:

- Stvoriti nove i organizirati postojeća prostorna planiranja na svim razinama;
- osigurati nastavak prostorno-planske dokumentacije; i
- zaštita prirodnih i kulturnih krajolika.

Ne postoji koordinirana aktivnost na vodama u Neumskom zaljevu koji pripada neretvanskom kantonu Bosne i Hercegovine. Pomorske aktivnosti su vrlo ograničene zbog hrvatskog poluotoka Pelješca koji ne dopušta pristup otvorenom moru. Dodatni je problem akutni nedostatak podataka o moru i podataka o pomorskim korištenjima.

18.3.6 Crna Gora

Sve do ranih 1990-ih, Crna Gora je bila dio Socijalističke jugoslavenske federacije, zajedno s Hrvatskom, Slovenijom i Bosnom i Hercegovinom. Iako je sistem centraliziranog planiranja jedan od osnovnih karakteristika socijalizma, specifičnost jugoslavenskog socijalizma bio je u samoupravljanju. Samouprave su imale maksimalni angažman planiranja subjekata. U procesu odlučivanja i barem formalno, maksimalno su uključivane javnosti u usvajanju planova. Od 1974 lokalne zajednice su ovlaštene da donose odluke o svim bitnim pitanjima razvoja, donošenje planova za društveno-ekonomski razvoj i prostorne planove na temelju njih. Prostorni planovi su bili podijeljeni na razvojne i na regulacione planove. Usvojenje planova bila je odgovornost zakonodavne vlasti (Parlamenta), tako da su planovi imali moć zakona. Razvojni planovi napravili su temelj za prostorno upravljanja razvojnom politikom, a regulatorni je za obavljanje upravnog postupka.

Godine 1992 pomak iz socijalizma u kapitalizam je obilježilo ukidanje zakona o socijalnom planiranju i postupno dekonstrukciju sustava planiranja: društveno-ekonomski i prostorno. U novim zakonima, metodološki propisi i smjernice (npr. razvojni ciljevi) su ostale otvorene, i pravno obvezujući karakter prostornih planova je zamijenjen s nejasnim izjavama. S druge strane, raširena gospodarska kriza i rat u regiji zaustavio je planiranje aktivnosti. Administrativni kaos, koji nije sasvim gotov, pošto je Crna Gora stekla neovisnost od Srbije tek nedavno, ima negativne nuspojave u brojnim neplaniranim i ilegalnim prostornim intervencijama.

Nacionalna Strategija Crne Gore inicirana je 2005. Godine. A podržava nacionalne i lokalne vlasti u njihovim naporima da dostignu razinu održivog upravljanja obalnim područjem Crne Gore. Temelji se na međunarodnim preporukama, na načelima mediteranske strategije održivog razvoja, te o relevantnim dokumentima Europske komisije, kao i na smjernicama i prioritetnim zadacima iz nacionalne strategije za održivi razvoj. Osim toga, strategija se temelji na službenim smjernicama plana, sektorskih strategija i proglašenih politika s ciljem osiguravanja usklađenosti u provedbi tih dokumenata.

Sistem prostornog planiranja i razvoja Crne Gore je regulirano zakonom Prostornog planiranja i razvoja iz 2005. Prema tome planski dokumenti su podijeljeni na državne i lokalne prostorne planove. Iz tog slijedi:

- prostorni planom Republike;
- prostorni plan područja posebne namjene;
- detaljni prostorni plan,
- studija o lokaciji.

Nema regionalne razine uprave u Crnoj Gori. Crnogorska politika službeno ne razlikuje obalno područje od ostalih dijelova države. Međutim, trenutno je usvojila nacionalnu IUOP strategiju, koja će po prvi puta definirati obalno područje. Strategija će pokrivati područje od 6 općina, osim za područje općine Bar, koja se nalazi u zaledu priobalnog planinskog lanca i ne pripada dijelu obale. Strategija će stvoriti obvezujući pravni okvir za sve dionike i koordinirati sve obalne aktivnosti.

Posebna zona u crnogorskoj politici je tradicionalno pomorske javne domene za opće i posebne javne svrhe. Prema Zakonu o pomorskom dobru iz 1992., javno poduzeće za upravljanje obalnim područjem (JP "Morsko Dobro") je vlasnik toga prostora, dok su izvršne funkcije u smislu donošenja planova, izdavanje odobrenja i slično, u nadležnosti lokalnih i državnih tijela. Prihode ostvarene od iznajmljivanja javnog područja, JP "Morsko Dobro" ulaže u zaštitu, održavanje, izgradnju i razvoj obale. Jedna od glavnih aktivnosti mu je upravljanje plažama. Prije zakona o pomorskom dobru iz 1992., plaže su se smatrале kao javni prostori za opću uporabu.

Zajedno s uskim obalnim pojasom od šest metara, crnogorska 12 nm velikom morskom površinom upravlja gore spomenuto javno poduzeće. Zanimljiva karakteristika crnogorskog sustava planiranja je obveza izrade i usvajanja prostornih planova za pomorsko javno dobro iako su dosad ti planovi izrađeni samo za pristaništa i marine. PlanCoast pilot-projekt pomorskog prostornog plana Boka Kotorska će biti prvi takav tip sveobuhvatnog podhvata u Crnoj Gori.

Do sada pomorske djelatnosti bile su predmet različitih programa, kao na primjer:

- plovni putovi i obalna navigacija spadaju pod nadležnost lučkih uprava i ministarstva pomorstva i prometa, a regulirani su Zakonom o obalnoj plovidbi.
- ribarstvo je definirano u Zakonu o morskom ribarstvu.
- marikultura je u nadležnosti Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodne uprave.

18.3.7 Albanija

Tijelo teritorijalnog planiranja u Albaniji počiva na nacionalnoj i lokalnoj razini; nacionalno teritorijalno planiranje ima središnju vlast, odnosno Vijeće teritorijalnog planiranja Republike Albanije, koju usvaja, odobrava i odbija različite urbanističke i prostorno planske studije. Zavod za studije urbanizma je državno tijelo na nacionalnoj razini, a zaduženo je za pripremu urbanističkih studija i projekata definiranih u urbanističom uredbom. Ovaj institut spada pod Ministarstvu za Javne radove i promet. Veliki investicijski i razvojni planovi su pripremljeni od strane Nacionalnog instituta za Prostorno uređenje, osim u slučaju većih općina poput Tirane, gdje su zadužene lokalne vlasti. Lokalna razina priprema i odobrava lokalne planovea Ministarstvo javnih poslova, prometa i telekomunikacija koordinira lokalne uprave i Nacionalni institut kako bi se osigurala uskladenost među planovima .

Postoje dva glavna problema s albanskim prostornim planiranjem:

- spora izrada planova zbog nejasnih vlasničkih struktura
- priprema i provedba infrastrukturnih master planove je još sporija od priprema prostornih planova istim područjima.

Nedostatak prostornih planova smatra se jednim od glavnih prepreka za održivi obalni razvoj jer je to dovelo do nekontrolirane gradnje i neadekvatnog pružanja infrastruktura, posebno kada se planira razvoj turizma. U posljednjem desetljeću, , Albanija provodi niz međunarodnih i nacionalnih projekata na temi obale:

- 1994-1995 Svjetska banka financira priprema IUOP planova za albanske sjeverne i južne obalne regije;

- 1993-1996 UNEP / MAP program upravljanja obalnim područjem (CAMP) usmjeren je na središnje obalno područje između Drača i Vlore;
- 2000 doneseni su Nacionalna Strategija Bioraznolikosti i Akcijski Plan
- 2002 pripremljena Nacionalna strategija za turizam

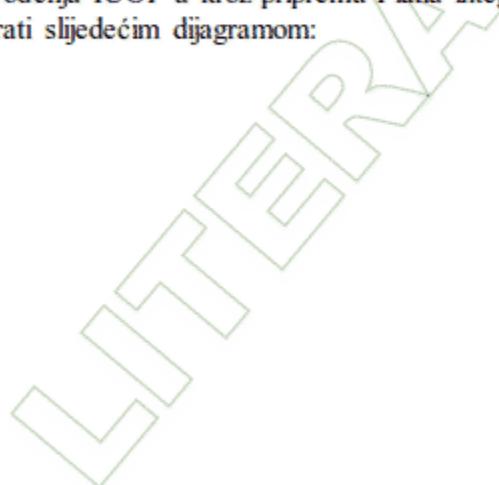
Crnogorsko IUOP ima za cilj postavljanje i pokretanje pristupa koji će smanjiti obalno propadanje kroz poboljšanje regulatorne politike, upravljanja i razvoja, planiranje uporabe zemljišta, unapređenje i pružanje javnih usluga, te očuvanje kulturne baštine u južnim obalnim selima. Posebnu podršku prioritetsnih regionalnih infrastrukturnih ulaganja treba južnoj obali i za potrebu smanjenja zdrastvenih rizika Porto Romano, te za zaštitu nacionalnog parka Butrint. Drugi cilj je usmјeren na podupiranje reguliranog i održivog razvoja turizma koji će služiti kao osnova za gospodarski rast podržavajući daljnje investiranje u regionalne i općinske infrastrukture za zaštitu okoliša, promicanje upravljanja zaštićenim područjima u kritičnim obalnim i morskim ekosustavima; promicanje razvoja nautičkog turizma i javno-privatnog partnerstva; rješavanje kritičnih potreba da se smanji rizik za zdravlje i daljnje jačanje kapaciteta za urbanizam i integrirano upravljanje obalnim područjem.

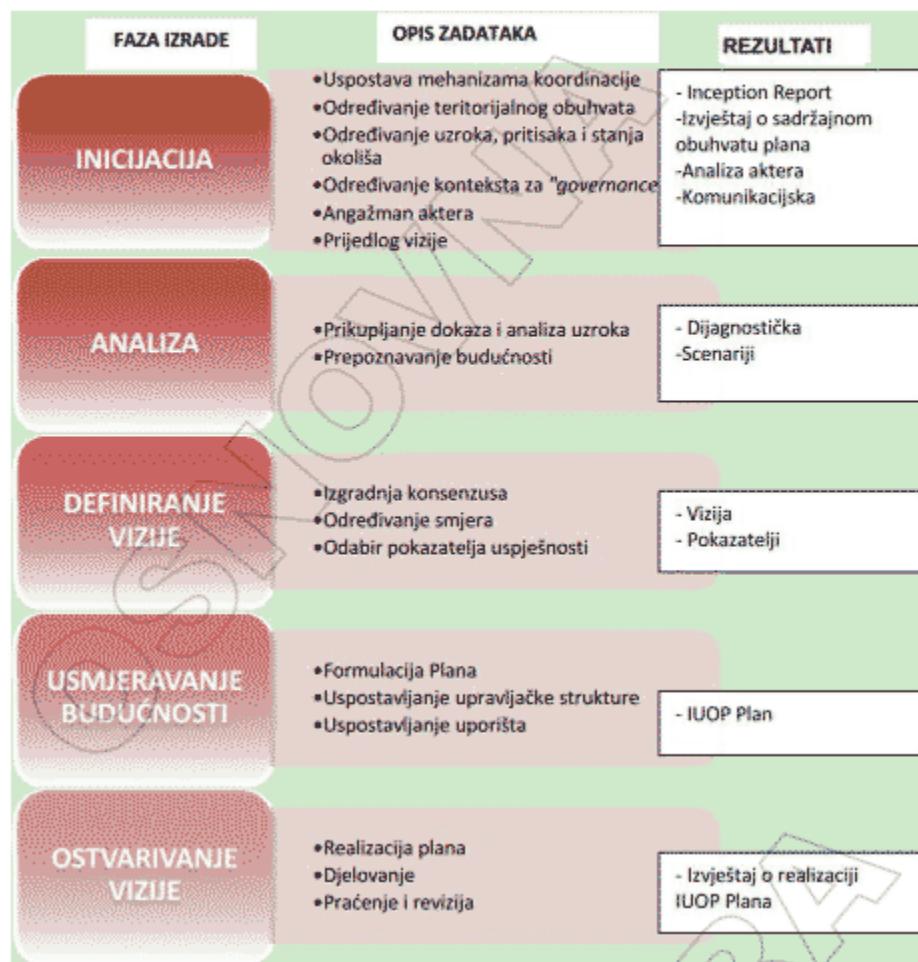
Albanija nema iskustva u off-shore prostornom planiranju niti ima posebne propise kojih ga se tiču, a nema ni poseban zakon ili instituciju odgovornu za obalna i priobalna područja. U praksi, institucionalna struktura za upravljanje obalnim područjem oslanja se na kapacitete dvaju ministarstava : ministarstvo Zaštite okoliša, šumarstva i vodne uprave i ministarstvo Javnih poslova, prometa i telekomunikacija . Osim toga, ministarstvo turizma, kulture, mladeži i sporta doprinosi razvoju turističkog aspekta. Drugi važan subjekt je međuresorno Vijeće za razvoj prostora. Svaka sektorska politika u veli pomorskog planiranja ima problema s provedbom. Veliki problemi su i protuzakonite (npr. Ribolov dinamitom). Sve navedeno rezultira činjenicom da je Albansko obalno područje nekontrolirano korišteno i razvijeno.

18.4 Regulatorni okvir IPPP-a u jadranskoj regiji

U godini 1974., suradnja na zaštiti Jadrana osnovana je u obliku zajedničke hrvatsko talijansko-slovenske komisije za zaštitu Jadranskog mora. Komisija djeluje kroz razne radne skupine: suradnja i zajedničke aktivnosti u slučajevima iznenadnog onečišćenja Jadrana; zasebni navigacijski sustav, odnosno uspostavljanje plovnih puteva; praćenje stanja na Jadranu i zaštita. Komisija je također radi o Adriatic master Plan-u 2020.

Proces uvodenja IUOP-a kroz pripremu Plana integralnog upravljanja obalnim područjem može se ilustrirati slijedećim dijagramom:

Slika 26. Proces uvođenja IUOP-a kroz pripremu Plana integralnog upravljanja obalnim područjem

Udruga Forum jadransko-jonskih gradova i mesta (Adriatic Forum) namjerava:

- poticati gospodarsku, socijalnu, kulturnu i znanstvenu integraciju jadransko-jonskog područja, kako bi se olakšali prekogranični tokovi;
- stvoriti zajedničku i ukupnu sliku iz jadransko-jonskog područja;
- igrati vodeću ulogu u prekograničnoj suradnji sa transnacionalnim organizacijama.

Od posebne važnosti su aktivnosti na provedbu konvencija UN-a: okvirna konvencija o klimatskim promjenama, uz Konvenciju o dalekosežnom prekograničnom zračnom Oonečišćenja i srodnim protokolima, Konvencije o procjeni utjecaja na okoliš preko državnih granica, i Konvencija o zaštiti i uporabi prekograničnih vodotoka i međunarodnih jezera, kao i priprema Konvencije o pristupu informacijama, sudjelovanju javnosti u procesima donošenja odluka, te postizanje legalne zaštite o pitanjima okoliša. Suradnja je također uspostavljena s Zakladiom za obrazovanje za okoliš Europe (FEEE), a program Plava zastava za plaže i marine (SDPNERC, 1998.)

19. ZAKLJUČAK

Obalna i priobalna područja najgušće su naseljeni i najintenzivnije korišteni prostori na zemlji. Obalna područja imaju mnoge resurse koji su bitni za život ljudi i životinja, imaju blažu i ugodniju klimu nego njihovo kopreno zaleđe. Iz tog razloga su osnova za brojne djelatnosti: od industrije i proizvodnje energije, ribarstva i marikulture, koji koriste golemo bogatstvo i proizvodni potencijal samoobnovljivih morskih resursa, do turizma, koji iskorištava sav potencijal obalnih područja.

Navedene aktivnosti predstavljaju sve veći pritisak na okoliš u kojem djeluju, što postupno vodi njegovog sve većeg uništavanja. Među najopasnijima pritiscima svakako spadaju onečišćenje vodnih ekosustava, onečišćenje zraka, preopterećenje obnovljivih morskih resursa, degradacija krajolika, uništenje staništa, degradacija povijesne i kulturne baštine i sl. Uz to, mnogi obalni resursi spadaju u kategoriju javnoga dobra, što uzrokuje dodatne probleme u svezi sa konfliktima potencijalnih korisnika oko njihova korištenja, te korištenje preko granica održivosti. Uloga pomorskog prostornog planiranja je veoma bitna, kako je i prikazano u samom radu. Svi planovi koji nastaju u procesu integriranog pomorskog prostornog planiranja su korak naprijed ka očuvanju obalnog područja, te u sprječavanju uništavanja obnovljivih resursa.

Sve navedene posljedice nisu ostale neprimijećene, pa ne čudi stoga da su se prvi pokušaji ostvarenja onoga što je danas poznato pod terminom održivog razvojajavili upravo u obalnim područjima. Naime, kako su obalna područja regije koje trpe najveći pritisak od još uvjek ne pretjerano obazrivog ekonomskog rasta, trenutni pokušaji ostvarenja održivog razvoja u obalnim područjima nadahnjuju ideje za praksu održivog razvoja u svim područjima na svijetu.

Što se tiče pomorskog prostornog planiranja, u praksi se jasno očitava da je nedovoljno korišteno, te je još u začetcima iako se pojednostavljuje već nekoliko godina. Mnoge države nisu usvojile programe pomorskog prostornog planiranja, ili ne čine razliku između njega i prostornog planiranja unutrašnjosti, čime su potrebna rješenja za karakteristične probleme obalnog i priobalnog područja nepostojeća. Veliki problem stavaju i nepoštivanje zakona, što je posebice vidljivo u zemljama Jadranske regije. Preizgrađenost obale postaje sve veći problem jer se time uništava priroda i prirodna staništa biljnih i životinjskih organizama koji ni krivi, ni dužni moraju tražiti nova staništa, ili dolaze do ruba izumiranja. Velik problem koji prati preizgrađenost je prekomjerno iskorištavanje resursa, što može dovesti do ozbiljnih posljedica za sva živa bića u obalnim i priobalnim područjima.

Pravilnom implementacijom integriranog upravljanja obalnim područjem, te integriranog pomorskog prostornog planiranja sve navedene opasnosti u ovom radu se mogu izbjegći ili umanjiti. Bitno je da postoji želja i volja da se sadašnje stanje popravi i sačuva za buduće naraštaje, a ne gledajući pritom kratkoročne koristi koje će uništiti svijet kakav poznajemo.

LITERATURA:

KNJIGE

1. Jovičić, D., Ivanović, V.: Turizam i prostor, Ton Plus, Beograd, 2006.
2. Koboević, Ž., Milošević Pujo, B., Kurtela, Ž. (2012.), Održivi razvoj i integralno upravljanje obalnim područjem – procesi uspješne zaštite obalnog mora, Naše more 59 (3-4)
3. Kovačić, M., Komadina, P. (2011.), Upravljanje obalnim područjem i održivi razvoj, Rijeka, Pomorski fakultet Sveučilišta u Rijeci
4. Kundih, B.: Hrvatsko pomorsko dobro u teoriji i praksi, Rijeka 2005
5. Marinović-Uzelac, A., Prostorno planiranje, Dom i svijet, Zagreb, 2001.
6. Schultz-Zehden, A., Gee, K., Scibior, K., HANDBOOK on Integrated Maritime Spatial Planning from the INTERREG III B CADSES PlanCoast Project, Berlin, 2008.

ČLANCI

7. Duplančić Leder, T., Ujević, T. i Čala M.(2007): Coastline lengths and areas of islands in the Croatian part of the adriatic sea determined from the topographic maps at The scale of 1 : 25 000, Hydrographic Institute of the Republic of Croatia, Goadria, Vol.9 No.1 Lipanj 2004
8. Jurinčić-Buljević, J.: Određivanje granice i razvoj GIS-a pomorskog dobra, Rijeka 2009.
9. Koboević, Ž., Kurtela, Ž. i Milošević-Pupo, B. (2012):Održivi razvoj i integrirano upravljanje obalnim područjem – procesi uspješne zaštite obalnog mora, "Naše more" 59(3-4)
10. Luttenberger, R., Izazovi morskog prostornog planiranja, III. Savjetovanje o morskoj tehnologiji - Third Conference on Marine Technology / Rožanić, Igor (ur.). – Rijeka, 2009.
11. Luttenberger A., Ekosustavni pristup zaštiti i očuvanju morskog okoliša., PPP god. 46 (2007), 161, 79-89
12. Matešić M. (2009.): Principi održivog razvoja u strateškim dokumentima Republike Hrvatske, Soc-ekol.vol.18, No 3-4, Zagreb
13. Metcalfe, L. (1994.) International Policy Co-Ordination and Public Management reform. International Review of Administrative Sciences 60 (2): 271 – 290
14. Mišetić R. (2005.): Neka sociodemografska obilježja stanovništva obalnih naselja, Društvena istraživanja Zagreb, br.1-2, Zagreb.
15. Paunović, A. (2006): Osrt na tehničku i društvenu infrastrukturu u kućama/stanovima za povremeno stanovanje, u: Rogić, I., Mišetić, A. i Zimmerman, R. (ur.), (2006): Kuća pokraj mora – povremeno stanovanje na hvarskoj obali, Institut Ivo Pilar, Zagreb
16. Perišić, A. (2013.): Multivarijatna klasifikacija jedinica lokalne i regionalne samouprave prama socioekonomskoj razvijenosti. Društvena istraživanja, br. 124. god. 23, Vol. 23. str. 211 -231
17. Petak, Z., Dimenzije javnih politika i javno upravljanje, Politička misao, Vol. XLV, (2008.), br. 2, str. 9–26
18. Škunca, O., (2006), Initiation of the Integrated Coastal Area Management process in Zadar's county, Journal for applied ecology, Vol.2
19. Vladušić, J.: Određivanje granice pomorskog dobra u hrvatskom pravu. Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 46, 1/2009., str. 219-246

STUDIJE

20. Fafandel, Medaković, Carević, Multifunkcionalni valni disipatori s primjenom na plaži MD, 2013

21. Starc, N. i dr. Studija procjene učinka Protokola o integralnom upravljanju obalnim područjem Sredozemlja na Hrvatsku - Prvi nacrt konačnog izvješća (neobjavljeno), Ekonomski Institut Zagreb, 2010
22. State of the Art of Coastal and Maritime Planning in the Adriatic Region, SYNTHESIS REPORT
23. Studija procjene učinaka Protokola o integralnom upravljanju obalnim područjima sredozemlja na Hrvatsku, Nacrt konačnog izvješća, rujan 2010.
24. Studija procjene učinaka ratifikacije Protokola o integralnom upravljanju obalnim područjima Sredozemlja na hrvatsko zakonodavstvo, kroz odredbu Članka 8., MedPartnership/ 2012/ HER.3, MAP/Centar za regionalne aktivnosti Programa prioritetnih akcija, Split, rujan 2012.

ZAKONSKI AKTI

25. Zakon o zaštiti okoliša (Narodne novine, br. 110/07)
26. Pomorski zakonik (Narodne novine, br. 181/04)
27. Protokol o integriranom upravljanju obalnim područjima sredozemlja, Madrid, 2008
28. Protocol on Integrated Coastal Zone Management in the Mediterranean, Priority Actions Programme Regional Activity Centre, Split, 2008.
29. Prijedlog direktive o pomorskom prostornom planiranju integriranom upravljanju obalnim područjem, 2013.
30. Barcelonska konvencija (Konvencija o zaštiti Sredozemnog mora od onečišćavanja)

OSTALO

31. Crnković-Pozaić, S. (2006) Integrirane gospodarske politike: izazov za ostvarenje nacionalnih strateških ciljeva. Lider, 5-12. svibnja 2006
32. Dietrich, F. i Sumpor, M.: (2008.): Smjernice i preporuke za učinkovitiju vertikalnu koordinaciju u integralnom upravljanju obalnim područjem u Hrvatskoj, Ekonomski institut Zagreb & Gtz, Hannover-Zagreb
33. Koprić I., Stanje lokalne samouprave u Hrvatskoj HRVATSKA JAVNA UPRAVA, god. 10. (2010.), br. 3., str. 665–681
34. Lajić, I. i Mišetić, R. (2013.): Demografske promjene na hrvatskim otocima na početku 21. stoljeća, Migracijske i etničke teme
35. Lajić, I. i Nejašmić, I. (1193.): Metodološke osobitosti demografskog istraživanja hrvatskog otočja, Društvena istraživanja
36. Lajić, I. i Mišetić, R. (2006). Otočni logaritam: aktualno stanje i suvremeni demografski procesi na jadranskim otocima. Zagreb: Institut za migracije i narodnosti – Ministarstvo mora, turizma, prometa i razvijatka
37. Nejašmić, I. (2013): Demografsko starenje na hrvatskim otocima, Migracijske i etničke teme, godina 29, kolovoz 2013, broj 2: 141–168
38. Petak, Z. (2013.): Policy pristup u hrvatskoj javnoj upravi, 4. foruma za javnu upravu, Friedrich Ebert Stiftung, Institut za javnu upravu
39. Petak, Z.(2009): Oblikovanje javnih politika u Hrvatskoj i problemi policy-koordinacije, Analji Hrvatskog politološkog društva 2008., Fakultet političkih znanosti u Zagrebu
40. Rogić, I., Mišetić, A. i Zimmerman, R. (ur.), (2006): Kuća pokraj mora – povremeno stanovanje na hvarskoj obali, Institut Ivo Pilar, Zagreb
41. Skupina autora, Prostorno planiranje i pilot projekti za održivi razvoj Hrvatske, Primorsko-goranska županija, Županijski zavod za održivi razvoj i prostorno planiranje i UNESCO, Rijeka, 2001

42. Starc, N. i dr (2010).: Studija procjene učinka Protokola o integralnom upravljanju obalnim područjem Sredozemlja na Hrvatsku - Prvi nacrt konačnog izvješća (neobjavljeno), Ekonomski Institut Zagreb
43. Trumbić, I. (2003.) : Metodologija, smjernice, ciljevi te osnovne preporuke i načela za provođenje strateške procjene utjecaja na okoliš, za provođenje strateške procjene utjecaja na okoliš, u: Zbornik radova, Važnost strateške procjene utjecaja na okoliš u upravljanju prostorom i razvojem, Primorsko-goranska županija, Rijeka
44. UNEP: Smjernice za integralno upravljanje obalnim i morskim područjima, s posebnim osvrtom na mediteranski bazen. Izvještaj i studije UNEP-ova Programa za regionalna mora br. 161. Split, Hrvatska, CRA/PPA (MAP-UNEP), 1995

POPIS TABELA

Tablica 1.	Usporedni prikaz obalnog područja sa drugim prostornim cjelinama	14
Tablica 2.	Broj stalnih stanovnika obalnog područja, po županijama	15
Tablica 3.	Gustoća naseljenosti.....	18
Tablica 4.	Odnos stalnih i povremenih stanovnika	21
Tablica 5.	Osnovni pokazatelji razvijenosti obalnog područja	26
Tablica 6.	Osnovni pokazatelji razvijenosti obalnog područja, po županijama.....	27
Tablica 7.	Jedinice lokalne samouprave u obalnom području	88
Tablica 8.	Prikaz ključnih resora, institucija, poslova i dokumenata relevantnih za IOUP	109
Tablica 9.	Zauzetost obalne crte.....	120
Tablica 10.	Luke otvorene za javni promet.....	120
Tablica 11.	Planirane morske luke po županijama.....	121
Tablica 12.	Broj luka nautičkog turizma u 2013. godini, po županijama	122
Tablica 13.	Broj vezova i površine unutar luka nautičkog turizma 2013. godine	122
Tablica 14.	Odnos broja zahtjeva za legalizaciju i duljina obalne crte.....	123
Tablica 15.	Definicije priobalja u Jadranskoj regiji	179

POPIS SLIKA

Slika 1.	Podsustavi obalnog područja.....	10
Slika 2.	Definicija dijelova obalnog područja	11
Slika 3.	Raspored stanovnika obalnog područja, po županijama.....	16
Slika 4.	Indeks međupopisne promjene stanovništva 2011/2001, po županijama obalnog područja	17
Slika 5.	Koefficijent starosti (postotni udio osoba starih 60 i više godina u ukupnom stanovništvu), po županijama obalnog područja.....	17
Slika 6.	Stanovi prema načinu korištenja obalnog područja	19
Slika 7.	Stanovi prema načinu korištenja obalnog područja, po županijama	20
Slika 8.	Udio stanova povremenog stanovanja u obalnom području po županijama	20
Slika 9.	Odnos stalnog i povremenog stanovništva po županijama	21
Slika 10.	Obalni sustav s prirodnim procesima	28
Slika 11.	Civilizacijske funkcije i mogući konflikti.....	29
Slika 12.	Različiti interesi u obalnom području Kvarnera.....	32
Slika 13.	Faze integralnog upravljanja obalnim područjem.....	33
Slika 14.	Faze provedbe IOUP-a u ponavljajućem cikličkom pristupu.....	44
Slika 15.	"Vertikalna integracija" (kroz razine) i "horizontalna integracija" (kroz sektore) obično se odnosi na opis dvoju temeljnih tipova integracije za efektivno IUOP ..	46

Slika 16.	MARPOL 73/78, Annex V	51
Slika 17.	Plana hitnosti za slučaj izljeva ulja/nafte u more s brodova (SOPEP).....	52
Slika 18.	Prirodno geografska podjela prostora.....	88
Slika 19.	Mreža središnjih naselja (Strategija PU)	89
Slika 20.	Prostorni obuhvat Procjene i Strategije obalnog i morskog područja	92
Slika 21.	Izgrađeno i neizgrađeno GPN obalnog područja po županijama, u %	119
Slika 22.	Proces integralnog planiranja u obalnom području.....	136
Slika 23.	Službeni obrazac zahtjeva za davanje koncesijskog odobrenja.....	156
Slika 24.	Matrica kompatibilnosti različitih prostornih korištenja	173
Slika 25.	Države sa izlazom na Jadransko more.....	177
Slika 26.	Proces uvodenja IUOP-a kroz pripremu Plana integralnog upravljanja obalnim područjem	191